

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний біотехнологічний університет

**Факультет менеджменту, адміністрування та
права**

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування та соціально-гуманітарних
дисциплін»**

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

навчально-методичний посібник

для самостійного (дистанційного) вивчення
дисципліни студентами першого
(бакалаврського) рівня вищої освітньої та
заочної форм навчання спеціальності

015 Професійна освіта (аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

**Харків
2024**

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

навчально-методичний посібник

для самостійного (дистанційного) вивчення
дисципліни студентами першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти денної та
заочної форм навчання, спеціальності

015 Професійна освіта (аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

**Затверджено
рішенням Науково-
методичної ради факультету
МАП ДБТУ
Протокол № 6 від 09.02.2024**

УДК 378:37.011
3 80

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування та соціально-гуманітарних дисциплін»
Протокол № 7 від 24.01.2024 р.

Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник для самостійного (дистанційного) вивчення дисципліни студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 015 Професійна освіта (аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / уклад. Золотарьова С.А., Пономарьова М.С., Новікова В.Є. Харків. Держ. біотехн. ун-т ;2024. –83 с.

Рецензенти:

С.О. Васильєва – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди;

О.В. Романов – декан факультету агрономії та захисту рослин, канд. с.-г. наук, доцент плодоовочівництва і зберігання продукції рослинництва Державний біотехнологічний університет.

Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни розроблений у відповідності з програмою курсу «Вступ до спеціальності». Видання містить методичну інформацію щодо організації самостійної та індивідуальної роботи здобувачів за дистанційною формою навчання, а також рекомендації із самоуправління навчально-творчою діяльністю студентів.

Видання призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 015 «Професійна освіта».

ВСТУП

Освіта і наука стають транскордонним та транснаціональним фактором ефективності суспільного розвитку, провідною сферою формування людського капіталу, головними національними та світовими пріоритетами. Кожному етапу розвитку суспільства притаманні свої соціально-економічні та науково-педагогічні проблеми, розв'язання яких потребує нових підходів, що враховують динаміку змін у життєдіяльності різних соціальних систем. Передусім йдеться про глибинні якісні зміни, об'єктивний аналіз яких дає змогу здійснювати прагматичне обґрунтування розвитку різних систем на основі їхніх органічних взаємозв'язків і взаємовпливів. У цьому контексті вища професійна освіта потребує радикального оновлення та оновлення змісту освітньої підготовки фахівців новими сучасними технологіями, новітніми уявленнями про світ і місце людини в ньому.

У зв'язку із прийняттям Стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» і введенням до класифікатора професій посади «Викладач ЗВО» принципово змінюється позиція викладача ЗВО. Він перестає бути носієм «об'єктивного знання», а насамперед повинен досконало володіти фаховими компетентностями і орієнтуватися в суміжних сферах діяльності; вміти генерувати, аналізувати і узагальнювати складну інформацію; систематично і критично мислити; приймати рішення; бути креативним, адаптованим та гнучким до нової інформації; ідентифікувати та вирішувати реальні життєві проблеми; бути готовим до постійного професійного зростання, до соціальної та професійної мобільності. Тому постає потреба в перегляді технологій підготовки викладачів ЗВО, оновлення змісту, методології та середовища навчання, пошуку та використання інноваційних технологій, які ґрунтуються на нових досягненнях науки і гарантують результативність освітнього процесу у ЗВО. Відтак, за умов практичної відсутності державного стандарту з підготовки фахівців галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» (та відповідних спеціальностей та спеціалізацій), усвідомлення сучасного стану вищої професійної освіти в Україні, яка визначає вектори її розвитку та окреслює найбільш проблемні аспекти функціонування вітчизняної системи вищої професійної освіти з огляду на декларування її стратегічним напрямом поступового

узгодження із міжнародними вимогами, особливої актуальності набуває проблема визначення теоретико-методологічних засад та вивчення практичного досвіду розвитку вітчизняної вищої професійної освіти.

У навчально-методичному посібнику для самостійного (дистанційного) засвоєння змісту дисципліни автором пропонується дидактична система модульної підготовки, яка максимально сприяє формуванню міцних, системних знань; підвищує рівень індивідуалізації навчального процесу, створює об'єктивні умови розвитку творчих компонентів діяльності майбутніх фахівців.

РОЛЬ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУВ СИСТЕМІ НАУКОВИХ ЗНАНЬ

Мета вивчення навчальної дисципліни полягає в тому, щоб студенти навчилися доносити зрозуміло і недвозначно професійні знання, обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу державною та іноземною мовами; вміли проводити аналіз та оцінювати ризики, проблеми у професійній діяльності й обирати ефективні шляхи їх вирішення; самостійно планувати й організовувати власну професійну діяльність і діяльність здобувачів освіти і підлеглих.

Завдання вивчення навчальної дисципліни:

1. Сформувати здатність приймати обґрунтовані рішення.
2. Розвинути навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
3. Сформувати здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
4. Сформувати здатність працювати у команді.
5. Сформувати здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
6. Сформувати здатність спрямовувати здобувачів освіти на прогрес і досягнення.
7. Навчити збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію (дані) відповідно до спеціалізації.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИЗ ВИВЧЕННЯ

ДИСЦИПЛІНИ

Основна форма оволодіння змістом дисципліни – самостійна позааудиторна робота студентів за окремими темами модульних блоків навчальної програми. Ведучий курсу на вступній лекції ознайомлює студентів з програмою курсу і методичними вказівками з її засвоєння. Перш ніж приступити до вивчення тематичних питань дисципліни, необхідно ознайомитися з методичними порадами щодо їх розгляду. Далі слід підібрати відповідну літературу за нижченаведеним списком. Огляд літературних джерел корисно супроводжувати коротким конспектуванням з відповідями на контрольні питання теми. Для більш змістовного засвоєння матеріалу доцільно використовувати тести для самоперевірки знань. Незрозумілі положення, ідеї, думки, які виникають при вивченні теми, студенту необхідно занотовувати окремо, щоб вияснити їх з інших джерел (на лекціях, практичних заняттях, консультаціях під час екзаменаційної сесії). Крім рекомендованої нижче літератури доцільно користуватися й іншими джерелами, включаючи консультації у спеціалістів на місцях (керівників підприємств і організацій, державних органах управління, органах місцевого самоврядування, громадських організаціях).

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Оцінювання знань студентів з дисципліни здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролю знань (іспиту) за 100-бальною шкалою. *Поточний контроль* знань студентів здійснюється за трьома напрямками: I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях; II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання; III – контроль за виконанням модульних завдань. *Проміжний контроль* за опануванням дисципліни здійснюється за спеціально розробленими завданнями теоретичного та практичного характеру, які оцінюються за 100-бальною системою по кожному з модулів.

Підсумковий контроль (екзамен) – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Завданням екзамену є перевірка розуміння здобувачем програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими темами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння здобувачем компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: аудиторна робота та модульний контроль – 80 % балів; залік – 20 % балів.

Планування індивідуальної стратегії навчально-творчої діяльності студента. Для самооцінки знань на кожному етапі вивчення дисципліни студенти мають можливість планувати свою індивідуальну стратегію навчання. Приблизний план індивідуальної стратегії навчання наведено у кредитно-модульній програмі вивчення дисципліни (табл.).

Приблизний план індивідуальної стратегії навчально-творчої діяльності студентів у розрізі модулів

Поточне тестування та самостійна робота												Ек- замен	Всього
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2					Модульний контроль			
T1	T2	T3	T4	T5	T5	T7	T8	T9	T10	модуль №1	модуль №2	20	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	15	15		

T1, T2 ... T10 - теми змістових модулів.

При цьому студент має можливість диференційовано оцінити види навчально-творчої діяльності і підібрати індивідуальні форми організації навчального процесу стосовно особистих потреб і можливостей. Здобувач наочно бачить рівень здобутих освітніх результатів і визначати динаміку складання модулів у відповідності цілей навчання. Планування індивідуально-особистісної стратегії НТД допомагає якнайкраще планувати самостійну, індивідуальну та наукову роботу і мати ефективну систему зворотного зв'язку у процесі самоосвіти.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
		лк	пз	лз	інд
Модуль 1					
Змістовий модуль 1.					
Тема 1. Педагогіка у розрізі систем освіти.	10	2	2		6
Тема 2. Визначення основних понять педагогіки.	10	2	2		6
Тема 3. Розвиток особистості та її значення.	10	2	2		6
Тема 4. Професійна освіта в Україні.	10	2	2		6
Тема 5. Зміст фахової підготовки педагога у закладі вищої освіти.	10	2	2		6
Тема 6. Система вищої освіти в Україні.	10	2	2		6
Тема 7. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти.	10	2	2		6
Змістовий модуль 2.					
Тема 8. Сучасні тенденції розвитку вищої професійної освіти.	6	2	2		2
Тема 9. Інноваційність вищої освіти.	6	2	2		2
Тема 10. Інформатизація вищої професійної освіти.	6	2	2		2
Тема 11. Технологізація вищої професійної освіти.	6	2	2		2
Тема 12. Визначення компетенцій у вищій професійній освіті.	6	2	2		2
Тема 13. Засади забезпечення якості вищої професійної освіти.	8	2	4		2
Тема 14. Розвиток та перспективи професійної освіти у сільському господарстві.	12	2	4		6
Усього годин	120	28	32		60

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ МОДУЛІВ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Педагогіка у розрізі систем освіти.

- 1. Виникнення та розвиток педагогічної професії.*
- 2. Роль педагога у формуванні сучасного суспільства.*

У глибоку давнину, коли ще не було поділу праці, всі члени громади або племені - дорослі і діти - брали участь на рівних у добуванні їжі, що становило головний сенс існування в ті далекі часи. Передача накопиченого попередніми поколіннями досвіду дітям в дородовій громаді була «вплетена» в трудову діяльність. Діти, з ранніх років включаючись до неї, засвоювали знання про способи діяльності (полювання, збирання і ін.) і опановували різними вміннями та навичками. І лише в міру вдосконалення знарядь праці, що дозволяло добувати їжі більше, з'явилася можливість не залучати до цього хворих і старих членів громади. Їм ставилося в обов'язок бути хранителями вогню і наглядати за дітьми. Пізніше, в міру ускладнення процесів свідомого виготовлення знарядь праці, які спричинили необхідність спеціальної передачі трудових умінь і навичок, старійшини роду – найбільш шановані і навчені досвідом – утворили в сучасному розумінні перші соціальну групу людей-вихователів, прямий і єдиним обов'язком яких стала передача досвіду, турбота про духовне зростання підростаючого покоління, його моральності, підготовка до життя. Так виховання стало сферою діяльності і свідомості людини.

Цікава етимологія російського слова «вихователь». Воно походить від основи «живити». Не без підстави сьогодні слова «виховувати» і «вигодовувати» нерідко розглядаються як синоніми. У сучасних словниках вихователь визначається як людина, що займається вихованням когось, приймаючий на себе відповідальність за умови життя і розвиток особистості іншої людини. Слово «вчитель», мабуть, з'явилося пізніше, коли людство

усвідомило, що знання є цінність сама по собі і що потрібна спеціальна організація діяльності дітей, спрямована на придбання знань і умінь. Така діяльність отримала назву навчання.

У Стародавніх Вавилоні, Єгипті, Сирії вчителями найчастіше були жерці, а в Давній Греції – найбільш розумні, талановиті вільнонаймані громадяни: педономи, педотріби, дідаסקали, педагоги. У Стародавньому Римі від імені імператора вчителями призначалися державні чиновники, які добре знали науки, але головне, багато подорожували і, отже, багато бачили, що знали мови, культуру і звичаї різних народів. У стародавніх китайських хроніках, що дійшли до наших днів, згадується, що ще в ХХ ст. до н.е. в країні існувало міністерство, що відало справами освіти народу, призначало на посаду вчителя наймудріших представників суспільства. У Середні століття педагогами, як правило, були священики, ченці, хоча в міських школах, університетах ними все частіше ставали люди, які отримали спеціальну освіту. У Київській Русі обов'язки вчителя збігалися з обов'язками батька і володаря. У «Повчанні» Мономаха розкривається основний звід правил життя, яким слідував сам государ і яким радив слідувати своїм дітям: любити свою Батьківщину, дбати про народ, творити добро близьким, не грішити, ухилятися від злих справ, бути милостивим. Він писав: «Що вмієте добре, то не забувайте, а чого не вмієте, цьому вчитесь ... Лінощі адже всьому мати: що хто вміє, то забуде, а що не вміє, того не навчиться. Добро ж творячи, не лінуйся ні на що хороше ...». У давнину вчителів називали майстрами, підкреслюючи цим повага підростаючого покоління до особистості наставника. Але й майстрів-ремісників, що передавали свій досвід, називали і зараз, як відомо, називають шанобливо – Учитель.¹

Значення самого слова «вчитель» спочатку не було пов'язано з професійною діяльністю, з отриманням спеціальної освіти, не відображало закріплених суспільством і державою вимог і характеристик. Учитель - це насамперед наставник, людина, духовно і морально знаходиться вище за інших, а отже, несе людям нові знання, новий досвід. Учителем визнавався той, хто мав своє вчення, міг привернути прихильників, учнів. Так, в релігійних і філософських течіях Учитель – це людина, що володіє незаперечним авторитетом у своїх добровільних послідовників (учнів) і яка несе відповідальність за їхню долю.

Поступово люди усвідомили, що процес передачі знань і досвіду від старшого покоління до молодшого може бути цілеспрямованим, керованим і більш ефективним. З цього моменту починає здійснюватися професійна підготовка вчителів.

Виникнення педагогічної професії має об'єктивні підстави. Суспільство не могло б існувати і розвиватися, якби молоде покоління, що приходить на зміну старшому, змушене було починати все спочатку, без творчого освоєння і використання того досвіду, який воно отримало у спадок.

Видатні вчителі були у всіх народів і у всі часи. Так, Великим учителем китайці називали Конфуція. В одній з легенд про цього мислителя наводиться його розмова з учнем: «Ця країна обширна і густо населена. Що ж їй бракує, вчителю?» – Звертається до нього учень. «Збагати її», - відповідає вчитель. «Але вона і так багата. Чим же її збагатити?» - Запитує учень. «Навчи її!» - Вигукує вчитель.

Людина важкої і завидною долі, чеський педагог-гуманіст Ян Амос Коменський був першим, хто став розробляти педагогіку як самостійну галузь теоретичного знання. Коменський мріяв дати своєму народові зібрану воедино мудрість світу. Він написав десятки підручників для школи, понад 260 педагогічних творів. І сьогодні кожен вчитель, користуючись словами «урок», «клас», «канікули», «навчання» і т.д., не завжди знає, що всі вони увійшли до школи разом з ім'ям великого чеського педагога.

Я. А. Коменський стверджував новий, прогресивний погляд на вчителя. Ця професія була для нього «чудова, як ніяка інша під сонцем». Він порівнював учителя із садівником, який любовно вирощує рослини в саду, з архітектором, який дбайливо забудовує знаннями всі куточки людської істоти, зі скульптором, який ретельно обтїсує та шліфує уми й душі людей, з полководцем, який енергійно проводить наступ проти варварства і неуктва.

Швейцарський педагог Йоганн Генріх Песталоцці витратив всі свої заощадження на створення дитячих притулків. Своє життя він присвятив сиротам, намагався зробити дитинство школою радості і творчої праці. На його могилі стоїть пам'ятник з написом, який закінчується словами: «Все – для інших, нічого – для себе».

Якщо виникнення педагогічної професії обумовлено конкретно-історичною необхідністю передачі накопиченого соціального досвіду наступним поколінням, то процес її становлення повинен

розглядатися як динамічний, що змінюється і постійно розвивається. Специфіка педагогічної діяльності завжди залежить від соціально-економічних, політичних, культурних особливостей суспільства.

Завдання, що вставали перед школою, істотно змінювалися на різних етапах розвитку конкретного суспільства. Цим пояснюється періодичний перенесення акцентів з навчання на виховання і, навпаки, з командно-адміністративних відносин на демократичні, з орієнтації на «середнього» учня до визнання унікальності кожної особистості учня.

Сьогодні процес становлення педагогічної діяльності залежить від цілого ряду чинників:

- Престижу професії;
- Ставлення до професії вчителя в суспільстві;
- Вимог, що пред'являються до вчителя як державою, так батьками та учнями;
- Системи професійної підготовки майбутніх педагогів;
- Конкретного соціального середовища, в якому відбувається формування особистості вчителя.

Всі ці фактори так чи інакше знаходять своє відображення в специфіці сучасної педагогічної діяльності.

2. Учительська діяльність має творчий характер. Педагогічна творчість — складний процес, якому передують численні підготовчі етапи: тривале обдумування, первинне переживання змісту уроку, визначення чітких його контурів і найважливіших елементів, вибір ефективних прийомів роботи учнів і самого вчителя. Але чи не означає це, що педагогічна творчість — процес заорганізований? Адже чому часто від «відмінних» розробок уроку на самому уроці не лишається й сліду? Чому, приходячи в клас, ми часом миттєво перебудовуємо заздалегідь заплановане, подумки емоційно вивірене і проводимо урок не за планом? Мабуть, тому, що починають діяти певні коригуючі фактори педагогічної творчості.

Імпровізація. Це одна з характеристик рівня розвитку майстерності. Імпровізація і педагогічний експромт лежать в основі педагогічної творчості, в її природі. Це свого часу підкреслював А. С. Макаренко, говорячи, що негайний аналіз і негайна дія — обов'язкова умова успішної діяльності вчителя. Будь-яка

«заготівля» уроку — лише його ескіз, що оживає тільки завдяки педагогічній імпровізації. Тривала творча підготовка до уроку зовсім не суперечить педагогічній імпровізації, а, навпаки, передбачає її. Більше того, вона неможлива без докладної та серйозної підготовки до роботи і зумовлена нею. Щоб уміти імпровізувати, треба управляти своїм психологічним станом, володіти мистецтвом вільного спілкування, оскільки педагогічна імпровізація — внутрішньо очікуваний, але зовні несподіваний для вчителя момент, коли найяскравіше виявляється педагогічне «Я». Імпровізацію зумовлюють: несподіване становище в класі; раптова ідея, що найповніше відповідає змісту уроку; спонтанна ситуація-спогад; випадкове виявлення залежностей у логіці матеріалу, які не були взяті до уваги; самоконтроль у процесі уроку. Успіх імпровізації визначають такі найістотніші умови, як добре знання предмета і вільне володіння матеріалом; добре знання колективу учнів, уміння вільно триматися перед аудиторією; навички вільного спілкування; високий рівень психолого-педагогічної підготовки, методичної підготовки; добре розвинена педагогічна фантазія; висока загальна культура, вміння створювати передбачувані педагогічні ситуації та діяти в них. Отже, імпровізація в практиці вчителя — явище досить часте. Її можуть зумовити настрої учнів, поведінка окремих із них, конфліктні ситуації, асоціації тощо.

Види імпровізацій. Крім педагогічної імпровізації, безпосередньо в класі існує ще один її вид, що стосується періоду підготовки уроку. Буває так, що підготовка вчителя до уроку складається незвичайно. Іноді вчитель відразу, дуже швидко, без докладного обдумування переходить від задуму до його втілення, не деталізуючи уроку. Саме педагогічна творчість у ці хвилини перебуває біля свого джерела, коли ідея, що з'являється, ще недостатньо оформилася.

Найпоширеніша в педагогічній практиці імпровізація, в основі якої лежить вплив на учнів. Цей варіант можна було б назвати імпровізацією «із зовні», коли джерелом стають фактори, що коригували недисциплінованість. Існує інший варіант — імпровізація «зсередини», коли вчитель знаходить раптом у самому собі матеріал для її здійснення (несподівана асоціація на уроці, спогад, аналогія тощо). Імпровізацію може породжувати і сама логіка викладу навчального матеріалу, яку вчитель не помітив раніше. Для такої імпровізації необхідна активна участь мислення.

Ще один вид імпровізації пов'язаний із критикою вчителем власного уроку в процесі самого уроку. Самокритика несподівана і зумовлює педагогічну імпровізацію.

Творчий акт залучає до роботи все мислення. Для розв'язання складного завдання буває мало лише «близьких» знань, і вчитель мобілізує потенційні ресурси свідомості, їх «огляд» здійснює механізм інтуїції, коли він дістав установку на пошук. Підсвідомий механізм, отримавши, завдання від свідомого апарату, аналізує результати своєї роботи і свідомості не відразу, а з більшим чи меншим запізненням щодо моменту одержання наказу. Механізм інтуїції не припиняє своєї справді невтомної діяльності навіть тоді, коли вчитель уже «забув» про настанову на пошук, дану своєму мозку, і це призводить до несподіваних рішень — «осявань» — це ще одна педагогічна імпровізація, яка межує з педагогічним відкриттям.

Педагогічне відкриття. Педагогічне відкриття — дуже цікаве явище, воно є одночасно і науковим, і художнім відкриттям. Знання педагогіки, психології, методики — науковий фонд педагогічного відкриття. Майстерність, артистизм, уміння діяти в різних педагогічних обставинах — своєрідна художня основа педагогічного відкриття. Початок творчої роботи пов'язаний з усвідомленням факту її складності. Думка працює наполегливо в певному напрямі, шукаючи розв'язання завдання. У цей момент інша думка, що розвивається незалежно від першої, раптово «перетинається» з першою і ніби «підказує» розв'язання завдання наведенням на певну ситуацію, аналогію тощо. Таку «підказку» можна назвати «трампліном» для дослідницької думки, що прагне подолати пізнавальний бар'єр на шляху до пізнання істини.

Педагогічне натхнення. Натхнення — «це раптове проникнення в істину». Як провести один і той самий урок двічі, тричі на день, десятки разів протягом кількох років і сотні — за час усієї педагогічної діяльності? Творчі уроки ніколи не будуть схожими між собою, навіть якщо вони присвячені одній темі. Вивчення основ театральної педагогіки допоможе вчителю зробити свій урок, що багато разів повторюється, заново творчим: це повна свобода тіла, тобто звільнення його від напруження, а отже, зміцнення голосу, дикції, міміки. Постава голосу, міміки, уміння підвестися, уміння сісти — усе це дуже важливо для педагога. Учитель, на відміну від живописця, письменника, композитора,

повинен уміти надихати тоді, коли його урок є в розкладі, а це вже мистецтво, яке приходить із досвідом, унаслідок великої роботи над собою. Джерелом мистецтва вчителя є радість спілкування, радість досягнутої мети.

Учитель повинен уміти організовувати і свою педагогічну увагу, не втрачати контролю за нею, не допускати розгубленості, безпорадності. Увага педагога має бути зосереджена на найголовнішому, не давати неістотному відволікати себе. Стійку і спрямовану увагу виробляють тренуванням, вправами в процесі практичної роботи.

Умови і джерела творчості вчителя. Творчість — це специфічна людська діяльність, принципово нова, перетворююча. Учитель з наставника, ментора, глашатая знань перетворюється в ученого особливого, вищого типу, який поєднує в собі педагога-експериментатора, теоретика і практика, керівника дитячого колективу, тонкого психолога-вихователя. Видатний педагог П.П. Блонський писав, що «...справжній учитель не енциклопедичний словник, а Сократ». Новаторство і творчість завжди були властиві вчительській діяльності, увійшли в її традиції, але треба прагнути, щоб вони були масовими. Значення дослідницької діяльності вчителя не раз підкреслював В.О. Сухомлинський, свідомою є його рекомендація керівникам освіти: «Якщо ви хочете, щоб праця приносила вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося в нудну, одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежину творчості».

Педагогічна діяльність за своєю природою — творча. Учитель як дослідник організовує свою роботу за такими правилами:

1. Аналіз педагогічних ситуацій (діагноз).
2. Проектування результатів відповідно до вихідних даних.
3. Аналіз засобів досягнення бажаних результатів.
4. Конструювання і реалізація навчально-виховного процесу по-новому.
5. Оцінка одержаних даних, коригування діяльності.
6. Формулювання нових завдань.

Раціональні прийоми, дослідницький стиль розумової діяльності потрібно виробляти ще в студентські роки.

Відомий учений-дидактик М.О. Данилов виділив три джерела педагогічної творчості. Перше — це соціальне замовлення (висока якість знань, умінь, навичок учнів, усебічний і гармонійний

розвиток особистості). Друге — це практична діяльність навчально-виховного характеру, успіх якої залежить від педагогічних знахідок, загадок, відкриттів. Це сфера первинних педагогічних відкриттів та винаходів, справжнього новаторства педагогів. Третє джерело вчительської творчості — це дослідження педагогічного процесу, його змісту, форм і методів. Це теоретична й експериментальна діяльність, яка приводить до нових відкриттів, дослідницького передового досвіду, наукових висновків. Умовою педагогічної творчості є інтерес, сприйнятливість, внутрішня потреба до рекомендацій педагогічної науки, досвіду раціоналізаторів і новаторів, це збіг хоча б якихось елементів, рекомендацій із власним досвідом роботи й особливо поява інноваційного мислення. Підходи вчителів до наукової організації процесу навчання не є однаковими, але кожен відбирає з арсеналу педагогічної науки методи, «примірює» їх відповідно до своїх індивідуальних особливостей, аналізує результати.

Педагогічний «почерк», стиль учителів різний: один учитель вважає головним зацікавити дітей навчально-виховним процесом, інший захоплює учнів чіткою логікою викладання, ще інший вважає головною динамічну наочність. Якщо такий учитель доповнює свою педагогічну майстерність ерудицією в певній галузі педагогіки, то він визнається як висококваліфікований спеціаліст. Такі спеціалісти стають ядром педагогічних читань і конференцій, авторами статей у періодичній педагогічній пресі. Розрізняють масовий, передовий і новаторський педагогічний досвід, педагогічну майстерність і педагогічний талант.

Важливі і необхідні такі умови педагогічної творчості: а) розвиток педагогічної інтуїції, яка властива тільки досвідченим учителям з великим досвідом, знаннями і розвиненими педагогічними почуттями; б) готовність до імпровізації (точне влучання в ціль у різних педагогічних ситуаціях та способах організації процесу навчання); в) формування індивідуального стилю, тому що важливим критерієм передового досвіду є новизна й оригінальність. Інші критерії передового педагогічного досвіду (актуальність, зв'язок з педагогічною наукою, результативність, оптимальність) також є необхідними умовами успішної педагогічної творчості. Зрозуміло, що не всяке новаторство (відкриття і винаходи) у педагогіці є передовим педагогічним досвідом (наприклад, «урок без вчителя», кіно-урок, «урок

проводить учень» не можна вважати передовим педагогічним досвідом — це новації). Сприймання і засвоєння передового педагогічного досвіду — необхідна, але недостатня умова педагогічної творчості. Потрібно ретельно аналізувати різні сторони навчально-виховного процесу, перевіряти, використовуючи педагогічну теорію.

Педагогіка довгий час розвивалася як нормативна наука, являла собою збірник практичних рекомендацій і правил навчання і виховання. Нормативи мають позитивне і негативне значення. Без них часто важко розв'язати педагогічну задачу, але й строге дотримання правил може завдати шкоди. Догматизм мислення, рецептурність, шаблон, неприязнь до педагогічної творчості — це результат сліпого засвоєння норм. Самі факти виховання не дають досвідченості, їх потрібно продумати, класифікувати, узагальнити, зробити думкою, так щоб думка, а не факт стала правилом виховної діяльності педагога. Педагогічна творчість вимагає вміння спостерігати, аналізувати, досліджувати цілісний педагогічний процес, розкривати його суперечності і рушійні сили — тому це також умова педагогічної творчості.

Студентові потрібно пам'ятати, що спочатку він здатний спостерігати педагогічні явища, порівнювати з теоретичними еталонами педагогічних дій, які він вивчив на заняттях. Його оцінки спираються на знання теорії і не є досить повними, глибокими і критичними. Але потім процес спостереження, порівняння, аналізу змінюється в самостійній учительській діяльності, коли набувається практичний досвід. Свою працю слід глибоко аналізувати. Щоб стати майстром, творцем, необхідно оволодіти закономірностями педагогічного процесу, його глибинними основами і механізмами, розділяти складові елементи педагогічного процесу і об'єднувати їх у цілісність, обдумувати кожну частину у зв'язку з цілим, знаходити в педагогічній теорії ідеї, висновки, принципи, виділяти головне завдання і способи його оптимального розв'язання.

Педагогічний процес — це творчість колективна, тому до вчителя ставиться низка професійних етичних вимог:

1. Узгоджувати свої ідеї з діями педагогічного колективу.
2. Отримати дозвіл вищих інстанцій на експеримент.
3. Високо цінувати колективний досвід і вміти вчитися у колег.

4. Поважати прогресивні традиції педагогічного колективу, боротися із звичками, які принижують колектив.
5. Оберігати колектив від недоброзичливості, нетактовності, нетерпимості до критики.
6. Збагачувати життя педагогічного колективу, бути відповідальним.
7. Боротися з кастовістю, лжеколективізмом.

Учитель не повинен зупинятися в науковому, духовному, ідейному зростанні, не можна вказувати дорогу іншим, зупинившись самому. Найвитонченіша педагогічна техніка мертва, якщо вчителю нічого сказати іншим. Потрібно пам'ятати, що потенціал учителя дуже високий порівняно з потенціалом учня, але різниця потенціалів між ними зменшується. Соціальні дослідження показують, що 60-70% учнів досить добре знають нові досягнення науки, техніки, культури. Нелегко і непросто в наш час підтримувати контакт з учнями. Тому важливим обов'язком адміністрації школи є збереження часу і сил учителя, це слід робити і самому вчителю. В.О. Сухомлинський говорив, що важливою умовою духовного зростання вчителя є його вільний час. Це ще одна необхідна умова педагогічної творчості вчителя.

Література.

Максимюк С.П. Педагогіка : Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.

Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. - К., «Освіта України», «КНТ», 2008. - 528 с.

Питання до самоконтролю:

1. Виникнення та розвиток педагогічної професії.
2. Соціальна роль учителя, його функції. Вимоги до особистості вчителя.
3. Характеристика педагогічної діяльності.

Тема 2. Визначення основних понять педагогіки

1. *Основні категорії педагогіки*
2. *Система педагогічних наук.*

Основні педагогічні категорії Педагогіка має свій понятійний апарат — систему педагогічних понять, які виражають наукові узагальнення. Ці поняття називають категоріями педагогіки. Категорії — найзагальніші поняття, що відображають основні, найістотніші сторони, властивості та зв'язки явищ об'єктивного світу. Найважливіші педагогічні категорії — виховання, освіта і навчання. Вони охоплюють сукупність реальних явищ, теоретичних і практичних питань, що належать до предмета педагогічної науки. Правильне їх розуміння потрібне передусім для пізнання педагогічних закономірностей.

Виховання — соціальне явище, властиве тільки людям, є однією зі сфер суспільно-необхідної діяльності. Виховання — цілеспрямований та організований процес формування особистості. Основне його призначення полягає у забезпеченні життєвої наступності поколінь, що не можливе без засвоєння і розвитку новими поколіннями суспільно-трудового досвіду.

Проблеми виховання людини вивчають різні суспільні науки — психологія, історія, філософія та ін. Педагогіка досліджує виховання як педагогічний процес, як систему засобів педагогічного управління, як складний комплекс виховних впливів. Поняття «виховання» розуміють по-різному. У широкому розумінні — це процес формування особистості, що відбувається під впливом соціальних умов. Оскільки дійсність нерідко буває суперечливою і конфліктною, то особистість може не тільки формуватися під впливом оточення, а й деформуватись під тиском антисоціальних явищ чи протистояти їм.

Виховання (в широкому педагогічному розумінні) — формування особистості дитини під впливом діяльності педагогічного колективу закладу освіти, яке базується на педагогічній теорії, передовому педагогічному досвіді. Виховання (у вузькому педагогічному значенні) — цілеспрямована виховна діяльність педагога для досягнення конкретної мети в колективі учнів. Виховання (в гранично вузькому значенні) — спеціально організований процес, що передбачає формування певних якостей особистості, процес управління її розвитком, який відбувається через взаємодію вихователя і виховуваного.

Одним з елементів виховання є освіта. Освіта — процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі

світогляду, розвитку пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань. Термін «освіта» вживається на означення не тільки процесу розумового виховання і підготовки до виконання певних суспільних функцій, а й результату цього процесу: певного рівня освіченості, ступеня озброєності знаннями, уміннями і навичками, а також характеру освіченості (неповна середня, повна середня або вища, загальна чи професійна освіта). Здобуття певної освіти відповідає і певному статусу людини в суспільстві, його вченому ступеню (згідно зі ст. 37 Закону «Про освіту» — бакалавр, магістр, кандидат, доктор наук).

Поняття «освіта» означає також сукупність і функціонування освітньо-виховних установ різних типів та ступенів (початкових, середніх та вищих шкіл, курсів, дошкільних та позашкільних закладів тощо). Йдеться про організацію освітньої справи за певними її принципами, завданнями, масштабами. Саме такий смисл терміну «освіта» міститься у виразах «система народної освіти», «ступені освіти», «управління освітою» та ін.

Головним способом здобуття освіти, засвоєння суспільно-історичного досвіду, найважливішим засобом опанування здобутками людської культури є навчання. Зв'язок між поняттями «навчання» та «освіта» настільки тісний, що їх іноді вважають ідентичними.

Навчання — цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються уміння й навички. Навчання не є механічною передачею знань учителем учням. Це — їх спільна праця, в якій викладання й учіння перебувають у єдності й взаємодії. Провідна роль у цьому процесі належить учителю, який викладає учням навчальний матеріал, спонукає їх до учіння, спрямовує та організовує їх пізнавальну діяльність, навчає засобам і прийомам засвоєння знань, умінь і навичок, перевіряє, контролює та оцінює їх працю. Учні засвоюють (сприймають, осмислюють, запам'ятовують) знання, перетворюють узагальнений наукою досвід людства на особисте надбання, набувають навичок та умінь оперування знаннями, використання їх для вирішення навчальних завдань і практичної діяльності.

Виховання, освіта і навчання — три найважливіші напрями педагогічної діяльності, які органічно пов'язані між собою і доповнюють один одного. Їх взаємозв'язок — одна з основних

педагогічних закономірностей. Адже освіта як процес і як результат інтелектуальної та практичної підготовки людини до життя передбачає навчання в певних його формах, зокрема й самоосвіту. Вона тісно пов'язана з вихованням.

Правильно організований процес виховання відкриває можливості для свідомого і глибокого опанування науковими знаннями. Це стосується і навчання, у процесі якого формуються світогляд, внутрішній світ учнів, їхня самооцінка ставлення до людей, до праці, до життя загалом. Навчання неодмінно виконує виховну функцію, а у виховній роботі, в яких би формах її не здійснювали, обов'язкові певні елементи навчання: використання і застосування знань, пояснення, показ, наслідування, засвоєння та ін. Виховання — найбільш загальне і всеосяжне поняття. Як процес, діяльність воно спрямоване на вироблення певних норм поведінки людини. Освіта сприяє формуванню світогляду, набуттю певної суми знань. Це — складова виховання. Навчання ж — це процес здобуття освіти, у якому взаємодіють учитель та учень.

Отже, попри те, що виховання, освіта і навчання тісно взаємопов'язані, їх не можна ототожнювати, оскільки вони мають свою специфіку, свої особливості.

2. Структура сучасної педагогіки відображає зв'язки і відносини, що виникли під час історичного розвитку педагогічних знань, визначає місце кожної з педагогічних наук, її роль для педагогічної практики. Нині педагогічна наука об'єднує до двадцяти педагогічних галузей. їх кількість зростає залежно від суспільних потреб (йдеться про самостійні науки із своїм предметом, методами дослідження, понятійно-категорійним апаратом). Певною мірою вони спираються на структуру та принципи загальної педагогіки, будучи її «дочірніми» і водночас самостійними науками.

Загальна педагогіка. Вивчає і формулює принципи, форми і методи навчання й виховання, які є загальними для всіх вікових груп та навчально-виховних закладів. Складається з чотирьох розділів: – *основи педагогіки* (її філософські засади, характеристика систем освіти); – теорія навчання та освіти (дидактика — сутність процесу навчання і змісту освіти); – теорія виховання (сутність процесу виховання, організації виховного процесу); – теорія управління навчально-виховним процесом (школознавство — система управління школою і діяльність органів освіти). *Вікова*

педагогіка. Вивчає закономірності виховання й навчання, організаційні форми й методи навчально-виховного процесу стосовно різних вікових груп. Її поділяють на такі напрями: – дошкільна педагогіка (закономірності виховання дітей дошкільного віку у сім'ї, в дошкільних виховних закладах); – педагогіка загальноосвітньої школи (зміст, форми й методи навчання і виховання школярів). *Професійна педагогіка.* Досліджує і розробляє питання підготовки фахівців для різних галузей народного господарства. Залежно від рівня освіти існують такі напрями: – педагогіка професійно-технічної освіти (підготовка кваліфікованих робітників і фахівців середньої ланки для різних галузей народного господарства); – *педагогіка вищої школи* (навчально-виховний процес у вищих закладах освіти, проблеми здобуття вищої освіти).

Спеціальна педагогіка (дефектологія). Вивчає проблеми і розробляє методи виховання, навчання та освіти дітей з різними фізичними або психічними вадами. Залежно від виду дефектів педагогічні знання цієї галузі поділяють на такі напрями: — сурдопедагогіка (навчання й виховання глухонімих, глухих і туговухих дітей); — логопедія (навчання й виховання дітей з порушеннями мовлення); — тифлопедагогіка (навчання й виховання сліпих та слабозорих дітей); — олігофренопедагогіка (навчання й виховання розумово відсталих і дітей із уповільненим розумовим розвитком).

Історія педагогіки. Висвітлює процес розвитку теорії та практики навчання й виховання в різні історичні епохи, різних країн і народів.

Методики викладання окремих предметів. Вивчають закономірності викладання і вивчення конкретних навчальних дисциплін у закладах освіти різних типів.

Шкільна гігієна. Вивчає і визначає санітарно-гігієнічні умови життя учнів, організацію навчального процесу залежно від віку, стану здоров'я.

Порівняльна педагогіка. Порівнює системи народної освіти різних країн.

Галузеві педагогіки. До них належать спортивна, авіаційна, військова, інженерна, медична, культурно-освітня; педагогіка виправно-трудова системи, педагогіка підвищення кваліфікації та перекваліфікації спеціалістів, робітничих кадрів.

Соціальна педагогіка. Вивчає закономірності й механізми становлення і розвитку особистості в процесі здобуття освіти і виховання у різних соціальних інститутах, а також соціально орієнтовану діяльність освітніх, наукових, культурних та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності дітей та молоді в процесі вирішення суспільних, політичних, економічних та інших проблем суспільства. Науково-теоретичну структуру соціальної педагогіки утворюють: — агогіка (проблеми попередження відхилень у поведінці дітей та підлітків); — герогіка (соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку); — андрагогіка (освіта й виховання людини протягом усього її життя); — віктимологія (проблеми категорії людей, які стали жертвами несприятливих умов соціальної організації та насильства).

Література.

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. Посібник. – К., 2003

Питання до самоконтролю:

1. В чому полягає сутність процесу виховання?
2. Структура педагогічної науки.

Тема 3. Розвиток особистості та її значення.

1. *Особистість, розвиток і формування.*
2. *Вікові особливості психічного та фізичного розвитку особистості.*

1. Дитина уже зі свого народження всіма своїми особливостями (будова тіла забезпечує можливість прямого ходіння, структура мозку — можливість розвитку інтелекту, будова руки — перспективу використання знарядь праці тощо) підтверджує свою належність до людського роду, що фіксується в понятті «індивід». Індивід (лат. *individuum* — неділимий) — людина як представник людської спільноти, соціуму (групи, класу, нації тощо).

За сучасною класифікацією людей індивід займає проміжне

становище (людина, індивід, особистість, індивідуальність). Це поняття, не будучи ще суто соціальним, все-таки містить у собі більше соціальних особистостей, ніж ним володіє біологічна сутність. Індивід є суспільно-історичним утворенням, здатним діяти усвідомлено. Характеристика його передбачає сукупність природних задатків, набутих знань, соціального досвіду, які виявляються у поведінці та діяльності.

У дитини, як і в дорослої людини, співіснують біологічні й соціальні якості, що характеризують її як біологічну істоту. Біологічні якості — все те, що охоплюється поняттям «організм». Вивчається дитячою фізіологією, яка виявляє причинні зв'язки між функціями організму в період його росту. У розвитку дитини є два періоди інтенсивного росту тулуба і формування скелета. Перший відбувається у 6-7-річному, другий — у 13—14-річному віці.

Під час першою періоду хлопчики ростуть швидше, ніж дівчатка, під час другого — дівчатка випереджають хлопчиків на 1-1,5 року, але згодом хлопчики знову випереджають дівчаток за показниками фізичного розвитку — стають вищими, сильнішими. Паралельно з ростом організму відбувається процес старшого дозрівання. У 6—7-річному віці спостерігається перше зацікавлення своєю та протилежною статтю, у 13—14 років настає період статевого дозрівання. Він проходить три стадії: до пубертатну (лат. *pubertatos* — статева зрілість), якій властивий усталений інтерес до протилежної статі, пубертатну (поява здатності до запліднювання у хлопчиків і дітонародження в дівчаток), постпубертатну (здатність до нормального статевого життя). До біологічного в людині відносять і процес акселерації (прискореного розвитку; лат. *aseleratio* — прискорення).

Міологічний розвиток тісно пов'язаний з виявом якостей та особливостей, які не належать до біологічної природи людини. Так, з 1,5-місячного віку дитина починає усміхатися, коли бачить інших людей, потім поступово вчиться розмовляти, набуває навичок поводження з різними предметами. Згодом вона починає засвоювати знання, моральні норми та правила. Характерно, що мова, навички, звички, поведінка у дітей, які живуть у різних соціальних та побутових умовах, відрізняються. Це свідчить про те, що риси і якості людей не програмуються біологічно, а формуються в процесі життя, характеризуючи її соціальний розвиток.

Соціальною істотою людина стає в процесі формування особистості дитини як майбутнього члена суспільства. Відбувається цей процес паралельно з біологічним розвитком людини. Наприклад, у 7—8-річному віці соціальною якістю більшості дітей є рефлексія — самооцінювання вчинків та дій. У 13—14 років у зв'язку з фізичним розвитком і статевим дозріванням виникає основна соціальна якість підліткового віку — почуття дорослості, а звідси і криза віку — неслухняність, так звана «автономна» моральність, відрив від батьків, прагнення проводити час серед однолітків.

Поняття «особистість» характеризує суспільну сутність людини, пов'язану із засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. Біологічна характеристика людини в нього не входить. Особистість — соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин. Виявляється вона і формується в процесі свідомої діяльності й спілкування. Поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуального, неповторного.

Структура особистості багатогранна. Найхарактернішими її компонентами є скерованість (вибіркове ставлення людини до дійсності); можливості (сукупність здібностей, яка забезпечує успіх діяльності); характер (комплекс сталих психічних властивостей людини, що виявляються в її поведінці та діяльності, у ставленні до себе, до суспільства); самоуправління (утвердження самосвідомості особистості, що здійснює саморегуляцію: підсилення або послаблення діяльності, самоконтроль, корекцію дій і вчинків, планування життя й діяльності).

Особистість характеризують такі ознаки: — розумність (визначає рівень інтелектуального розвитку); — відповідальність (рівень розвитку почуття відповідальності, вміння керувати своєю поведінкою, аналізувати свої вчинки і відповідати за них); — свобода (здатність до автономної діяльності, прийняття самостійних рішень); — особиста гідність (визначається рівнем вихованості, самооцінки); — індивідуальність (несхожість на інших).

Особистість визначають неповторні фізичні якості, психічні процеси, темперамент, риси характеру, здібності, її потреби, інтереси. Вони позначаються на її пізнавальній діяльності,

навчанні, праці, вчинках, ставленні до себе, взаєминах з іншими. Своєрідність психіки, особистісна неповторність індивіда визначає індивідуальність.

Індивідуальність — сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей. Вона постає як цілісна характеристика людини — оригінальність, самобутність її психічного складу, — будучи тим особистим «Я», за яким пізнають, характеризують та оцінюють людину як особистість. Вона виявляється у здібностях людини, в основних потребах, інтересах, схильностях, рисах характеру, у почутті власної гідності, у світобаченні, системі знань, умінь, навичок, у рівні розвитку інтелектуальних, творчих процесів, в індивідуальному стилі діяльності та поведінки, в типі темпераменту, в особливостях емоційної та вольової сфер тощо. Передумовою формування людської індивідуальності є анатомо-фізіологічні задатки, які перетворюються в процесі розвитку і виховання, породжуючи широку варіативність виявів індивідуальності.

Розвиток людини — процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання. Він має різні форми (анатомо-фізіологічну, психічну та соціальну) і відбувається на основі взаємодії дитини з середовищем.

Розвиток супроводжується кількісними змінами людської істоти, тобто збільшенням одних і зменшенням інших її ознак (фізичного росту організму, розмірів його окремих органів, ваги тіла, м'язової сили тощо). Кількісні зміни зумовлюють зміни якісні — виникнення нових ознак, особливостей і зникнення старих. Найпомітніші ці зміни в утробному періоді розвитку людини, коли її організм за короткий час із зародкової клітини перетворюється на людську істоту.

У психічному розвитку кількісні зміни виявляються у збільшенні з віком кількості навичок, асоціацій, розширенні уявлень, знань про навколишній світ, пасивного й активного словника, обсягу уваги, сприйняття, пам'яті, швидкості реакцій тощо. Розвиток психічних функцій відбувається нерівномірно, в ньому чергуються фази прискорення й уповільнення, подібно до фізичного розвитку. Якісних змін зазнають як окремі психічні

процеси, так і психіка загалом. Виявляються вони у процесах запам'ятовування і відтворення, створенні уявлень про ситуації, яких не було у попередньому досвіді дитини. Якісних змін зазнають мислення, мовлення, емоції, потреби тощо.

На основі засвоєваних знань і суспільного досвіду виникають та розвиваються нові якості особистості — самостійна діяльність, самопізнання, моральні, естетичні та інтелектуальні почуття, ускладнюються і вдосконалюються психічні процеси, розвиваються здібності. Успішний розвиток дитини великою мірою залежить від змісту, спрямованості мотивів, якими вона керується у навчанні та праці. Близький до розвитку людини інший процес — формування особистості, в якому основним є соціальний чинник. Формування особистості — процес соціального розвитку молодої людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина. Відбувається цей процес завдяки засвоєнню гуманітарних дисциплін, виховному впливу сім'ї, школи, суспільства, взаємодії з мистецькими явищами, здатності людини пристосовуватися до зовнішнього оточення, участі у громадському житті, свідомій її підготовці до самостійного дорослого життя.

2. Вікова періодизація є умовним поділом цілісного життєвого циклу на вікові періоди, що вимірюються роками. Відомо, що розвиток дитини відбувається за кілька періодів, які послідовно змінюють один одного. Цей процес є обов'язковим і передбачуваним. Оскільки не можна молодшого школяра повернути до дошкільного рівня розвитку, але можна передбачити, яким він стане у підлітковому віці.

Віковий період — відрізок життя індивіда, який досягає певного ступеня розвитку і має характерні, відносно стійкі якісні особливості. У межах періоду відбуваються кількісні та якісні зміни психіки, що дає змогу виділити певні стадії, які послідовно змінюють одна одну. Тобто розвиток психіки людини має періодичний і стадійний характер. У межах стадій розрізняють менші часові відрізки розвитку — фази (наприклад, у періоді раннього дитинства виділяється стадія немовляти, а в межах цієї стадії — фаза новонародженості).

Визначення періодів, стадій, фаз психічного розвитку особистості необхідне для створення оптимальної системи навчання й виховання, використання в повному обсязі

можливостей дитини на кожному віковому етапі. Критеріями їх визначення є системні суттєві якісні ознаки — психічні й соціальні зміни на певному етапі життя дитини. Важливе значення має розуміння зв'язку між періодами і стадіями розвитку, оскільки набуті знання і навички на попередній стадії переходять у наступну і використовуються в нових, складніших взаємовідносинах особистості із суспільним середовищем.

Здавна педагоги і психологи намагалися вирішити проблему визначення вікових періодів розвитку особистості. Зокрема, грецький філософ Аристотель (IV ст. до н.е.) зробив першу спробу визначити основні етапи розвитку людської психіки, вбачаючи в них повторення етапів родової еволюції органічного світу. Він розглядав цей процес як матеріалізацію природних можливостей, які згодом перетворюються на реальність і поєднують людину із зовнішнім світом. Аристотель розділив розвиток дитини на три періоди (по сім років кожен) назвавши їх відповідно: рослинний, тваринний, розумний. Під впливом суспільних вимог до навчання й виховання молодого покоління визначний чеський педагог Ян-Амос Коменський (1592—1670) обґрунтував принцип «природо відповідності» процесу навчання, обстоював потребу вивчати природу дітей і молоді, їх вікові особливості, зважати на них під час визначення змісту і методів шкільного навчання. Своє розуміння вікових особливостей психічного розвитку дітей він застосував під час вироблення теорії навчання. Його вікова періодизація складається з чотирьох етапів (по шість років кожен): дитинство, отрочтво, юність, змужнілість. В основі її — особливості розвитку і виховання дітей відповідно до періодів шкільного навчання.

На сучасному етапі розвитку педагогіки існують різні підходи до визначення вікової періодизації: за психолого-педагогічними критеріями, що враховують характерні для кожного віку рівень розвитку, зміст і форми навчання й виховання, основну діяльність, відповідний їй рівень свідомості й самосвідомості особистості. Природною основою вікових особливостей розвитку є анатомо-фізіологічне дозрівання організму, його органів, центральної нервової системи, залоз внутрішньої секреції.

Цілком обґрунтованою вважається вікова періодизація В. Крутецького: новонароджений (до 10 днів); немовля (до року); ранній дитячий вік (1-3 роки); перед дошкільний період (3-5 років);

дошкільний (5-6(7) років); молодший шкільний (6(7)-11); підлітковий (11-15 років); вік старшокласників (15-18 років). Перехід від попереднього періоду до наступного часто має кризовий характер.

Вікова криза — нетривалий за часом (до 1 року) період розвитку людини, що характеризується бурхливими психологічними змінами. Кризи проявляються в негативних симптомах поведінки, фактах важкої виховуваності, тимчасового зниження навчальної працездатності, маючи не тільки негативне, а й позитивне значення у розвитку особистості. У дитячому віці виділяють: кризу першого року життя, кризу трьох років, кризу 6 - 7 років, підліткову кризу (10-11 років).

Внаслідок багатьох причин розвиток дошкільнят, дітей шкільного віку відбувається по-різному, тому особистість кожної дитини поряд із загальними, типовими для певного віку має також індивідуальні риси. Здебільшого від них залежить ефективність виховних впливів. Тому вихователів та педагогів важливо знати риси, якості кожної дитини на певному етапі розвитку. Знаючи причини появи у дитини нових рис або якостей педагог ефективніше вирішуватиме конкретні виховні завдання. Психологи з'ясували, що для розвитку психічних процесів дитини найсприятливішими є певні вікові періоди — сензитивні (підвищеної чутливості) періоди розвитку. Якщо такий період минув або ще не настав, виховні впливи, здійснювані без урахування цього, будуть неефективними, а то й шкідливими для дитини. Отже, глибокі знання загальних закономірностей психічного розвитку дитини, чинників, що сприяють формуванню її особистості на різних вікових етапах, дають змогу вихователів оптимізувати навчально-виховний процес.

Перші стадії раннього дитинства.

Претанальна (дородова) стадія та її фази. Розвиток людини розпочинається ще до її народження і проходить такі етапи: зародження (утворення зі статевих клітин зародка), розвиток в організмі матері, народження дитини. В організмі матері створюється оптимальні умови для розвитку зародка, які відповідають його фізіологічним особливостям, і в яких він найкраще захищений від температурних коливань, травм та впливу хвороботворних мікробів. Зародок із самого початку існування взаємодіє з організмом матері. У його розвитку реалізується

спадково закріплена і передана в генах батьків програма побудови людського організму, систем його органів та їх функцій.

Період від запліднення яйцеклітини до народження дитини триває дев'ять місяців (280 днів). Розвиток дитячого організму протягом цього часу проходить дві фази: ембріональну (перші три місяці) та фетальну (від трьох місяців до народження).

В ембріональній фазі людський зародок у стислі строки проходить скорочено основні стадії еволюції живих організмів — від одноклітинних істот до приматів.

У фетальній стадії він стає плодом, набуваючи виразних людських рис у будові тіла, нервової системи. Швидко розвивається головний мозок. У його корі, утворення якої починається вже на восьмому тижні, після чотирьох місяців посилюється ріст зовнішнього її шару. Внутрішній шар росте повільніше, внаслідок цього утворюються борозни й звивини. Формуються інші шари головного мозку, утворюються механізми безумовних рефлексорних актів.

Рефлекс — закономірна реакція організму на зміни зовнішнього чи внутрішнього середовища, здійснювана через центральну нервову систему у відповідь на подразнення рецепторів. Безумовний рефлекс — природжений рефлекс, стереотипна реакція організму на біологічно значимі впливи зовнішнього чи внутрішнього середовища.

Протягом претанального періоду всі життєві потреби дитячого організму забезпечує мати. Її організм здійснює зв'язок плоду із зовнішнім середовищем. Вже на цьому етапі розвитку дитячого організму виявляються різні рефлексорні акти і «спонтанні» рухи плода, зачатки тактильної, температурної, больової, вестибулярної, звукової, вібраційної, смакової, нюхової чутливості. При повторенні одного й того ж подразника реакція плода згасає. Це свідчить про їх рефлексорну природу, про виникнення нити, внутрішнього гальмування у корі головного мозку плода. Експериментально доведено можливість утворення умовних рефлексів у плода та в недоношених дітей. Це означає, що в останні місяці свого утробного існування її може не тільки реагувати на різні зміни середовища, а й переживати перші відчуття.

Стадія немовляти, фаза новонародженості. У поза утробному житті дитини, а саме у першій стадії немовляти (від народження до року) виділяють коротку, але надзвичайно важливу фазу

новонародженості (триває до чотирьох тижнів). Починається вона з акту народження — радикальної зміни способу життя дитини, перевірки її готовності до поза утробного існування, пристосування до нових умов. Відокремившись фізично від матері, немовля починає дихати легенями, отримуючи кисень з повітря, а не з крові матері, ззовні приймати їжу, перетравлювати її і виділяти непотрібні організму речовини. Протягом перших тижнів життя організм певною мірою адаптується до нового (сухішого, холоднішого, світлішого, різноманітно озвученого) середовища, в якому безупинно відбуваються зміни, часом різкі й несподівані.

Новонароджена дитина має своєрідні анатомо-фізіологічні ознаки: вагу, довжину тіла, розвиток м'язів і кісток, нервової системи. Так, 70 % її тіла становить вода, вага – приблизно 3—3,5 кг, довжина тіла — 48—50 см. М'язи, зв'язки, кістки ще дуже слабкі, нервові механізми не сформовані. Проте нервова система дитини морфологічно (за зовнішнім виглядом, будовою) вже складена. Вага головного мозку становить приблизно 372—400 г. У корі великих півкуль є основні борозни й звивини, така сама кількість нервових клітин, що й у мозку дорослої людини. Проте більшість нервових провідних шляхів ще покриті мієліновою оболонкою (жироподібною речовиною), наслідком чого є дифузний (розсіяний) характер усіх реакцій дитини. Нервові клітини головного мозку малої виміни мають ще невеликий потенціал працездатності, швидко втомлюються. Тому в перші тижні життя дитина майже увесь час спить. Активність її виявляється у вроджених чуттєвих і рухових реакціях.

Література.

1. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. — К.: Рад. школа, 1976.
2. Основи педагогіки: Навч. посібник /Л.В. Распопов, Н.П. Волкова, О.І. Переворська та ін. — Дніпропетровськ: ДДУ, 1999

Питання до самоконтролю

1. Яка існує структура особистості?
2. В чому полягає психічний та фізичний розвиток у різні вікові періоди?

Тема 4. Професійна освіта в Україні.

- 1 *Визначення поняття «професійна освіта»*
- 2 *Законодавча база України про професійну освіту.*

1. Поняття «професійна освіта» в науковій літературі трактується як: • процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей; • підготовленість людини до визначеного виду діяльності, професії, засвідчена документом (атестатом, дипломом) про закінчення відповідного навчального закладу; • важливий соціально–державний інститут, який виконує функцію підготовки молодого покоління до вирішення в майбутньому професійних завдань у певній сфері діяльності та передбачає достатньо високий рівень сформованості різних умінь і навичок, а також здібності безперервного їх вдосконалення; • неперервний процес, обумовлений потребами особистості, суспільства й економічного розвитку держави, направлений на постійний професійно-особистісний розвиток і самовдосконалення фахівців, розширення їх можливостей в умовах якісної зміни праці як в рамках однієї професії, так і в умовах зміни сфери професійної діяльності; озброєння студентів певною сукупністю знань про соціально-економічні та психологічні особливості різних професій та про умови правильного вибору однієї з них, виховання в особі позитивного ставлення до різних видів професійної й суспільної діяльності, формування мотивованих професійних намірів, в основі яких лежить усвідомлення нею соціально–економічних потреб суспільства і своїх психофізіологічних можливостей.

Головна мета вищої професійної освіти може бути конкретизована у трьох напрямках:

перший – створення умов для оволодіння людиною знаннями і навичками у сфері професійної діяльності, отримання кваліфікації чи перекваліфікація, що забезпечує участь особистості в суспільно корисній праці відповідно до її інтересів і здібностей. При цьому професійна освіта може розглядатися як засіб самореалізації особистості, оскільки саме у професійній діяльності найбільш повно розкриваються здібності людини, а також як засіб

соціального самозахисту, усталеності й адаптації до умов ринкової економіки;

другий – виховання соціальноактивної особистості, яка у своєму житті керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, справедливість) та культурно–національними (працелюбність, волелюбність, толерантність тощо) цінностями і здатна до перетворення виробництва, виробничих, економічних, суспільних відносин, до участі в управлінні, несе відповідальність за результати своєї діяльності та ін.;

третій напрям – задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідав би вимогам науково–технічного, соціального прогресу, які б були професійно мобільними, мали різнобічні професійні і загальноосвітні компетентності.

2. Розвиток вищої професійної освіти в Україні базується на нормативно-правових актах: Конституція України. Закони України: «Про освіту», «Про наукову і науково–технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про професійно – технічну освіту», «Про професійний розвиток працівників». Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року.

Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 р.) Редакція від 01.01.2021 р.: Ст. 15. Професійна (професійно-технічна) освіта.

1. Метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар’єрного зростання впродовж життя.

3. Рівнями професійної (професійно-технічної) освіти є: перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти.

Ст. 18. Освіта дорослих 10

1. Освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на

безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

3. Складниками освіти дорослих є: - післядипломна освіта; - професійне навчання працівників; - курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; - безперервний професійний розвиток; - будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою.

5. Післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно–технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду.

6. Післядипломна освіта включає: спеціалізацію – профільну спеціалізовану підготовку з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності; перепідготовку – освіту дорослих, спрямовану на професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями); підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

9. Курси підвищення кваліфікації проводяться для набуття здобувачем освіти нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань.

10. Безперервний професійний розвиток – це безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності.

Ст. 59. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

1. Професійний розвиток педагогічних і науковопедагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. Заклади освіти, в яких працюють педагогічні та науково-педагогічні працівники, сприяють їхньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації.

2. Підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Закон України «Про вищу освіту» (від 01.07.2014 р.) (Редакція від 25.09.2020 р.) Ст. 60. Післядипломна освіта, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково–педагогічних працівників.

1. Післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Післядипломна освіта включає здобуття другої (наступної) вищої освіти – здобуття ступеня бакалавра (магістра) за іншою спеціальністю на основі здобутої вищої освіти не нижче ступеня бакалавра та практичного досвіду.

Закон України «Про професійний розвиток працівників (від 05.07.2012 р.) Професійне навчання працівників – процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмій, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва.

Ст.6. Професійне навчання працівників здійснюється безпосередньо у роботодавця та на договірній основі у професійно–технічних та вищих навчальних закладах, на підприємствах, в установах або організаціях. Роботодавці можуть здійснювати формальне і неформальне професійне навчання працівників. Формальне професійне навчання працівників – набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок у навчальному закладі або безпосередньо у роботодавця відповідно до вимог державних стандартів освіти, за результатами якого видається документ про освіту встановленого зразка.

Ст. 6. Формальне професійне навчання працівників, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів і фахівців, включає перепідготовку, стажування, спеціалізацію та підвищення кваліфікації і може організовуватися на договірних умовах у ЗВО. Неформальне професійне навчання працівників – набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок, не регламентоване місцем набуття, строком та формою навчання;

Ст. 6. Неформальне професійне навчання працівників здійснюється за їх згодою безпосередньо у роботодавця згідно з рішенням роботодавця за рахунок його коштів з урахуванням потреб власної господарської чи іншої діяльності.

Ст. 7. Професійне навчання працівників здійснюється за денною, вечірньою (змінною), очно–заочною, дистанційною, екстернатною формою, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами.

Закон України «Про зайнятість населення» (від 03.07.2013 р.)

Ст. 34. Професійне навчання. Професійне навчання – набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особи відповідно до її здібностей, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації для професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці.

2. Система професійного навчання охоплює: 1) осіб, які проходять первинну професійну підготовку в закладах освіти та інших установах, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників фахівців; 2) працівників, які проходять первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації впродовж трудової діяльності; 3) безробітних, які шукають роботу і потребують первинної професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації.

Ст. 29. Розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності молоді 1. Студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр», освітнім ступенем «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр» та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією

(спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час. Метою стажування є набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків, удосконалення професійних знань, умінь та навичок, вивчення та засвоєння нових технологій, техніки, набуття додаткових компетенцій.

Закон України «Про професійно–технічну освіту» (від 10.02.1998 р.) (Редакція від 01.01.2021 р.) Ст. 3. Професійна (професійно-технічна) освіта Професійне (професійно-технічне) навчання – складова професійної (професійно-технічної) освіти. Професійне (професійно-технічне) навчання передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя.

Література.

1. Стинська В. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навчально-методичний посібник. Івано–Франківськ, 2021. 137 с.
2. Ващенко А.П. Перспективи розвитку професійної освіти в Україні. Збірник наукових статей. К., 2017. Вип. 5. С. 273–282
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. К.: Центр навчальної л-ри, 2003. 320 с.

Питання до самоконтролю.

1. Визначте термін «Професійна освіта»
2. Яка законодавча база професійної освіти?

Тема 5. Зміст фахової підготовки педагога у закладі вищої

освіти

- 1. Система стандартів вищої освіти України*
- 2. Зміст професійної освіти*

Стандартизація освіти – один із провідних напрямів реформування вищої освіти і в зарубіжних країнах, і в Україні. Основна функція освітніх стандартів полягає в забезпеченні однакових прав громадян щодо здобуття якісної вищої освіти.

Необхідність стандартизації вищої освіти України була зумовлена, з одного боку, її демократизацією, за якої Міністерство освіти відійшло від детального регламентування змісту професійної підготовки, як то було в радянські часи. У той період усі ЗВО, на території якої б республіки вони не знаходилися, проводили професійну підготовку з певної спеціальності за одними і тими ж розробленими міністерськими працівниками навчальними планами та програмами. Виняток робився лише для дуже авторитетних вишів. Права ЗВО щодо змісту підготовки були обмеженими, дозволялося лише доповнювати навчальні плани декількома вибірковими дисциплінами (так званими спецкурсами), програми до яких щорічно переглядались і перезатверджувались. Отже, усе, що на той час регламентувалося Міністерством освіти для вишів, можна назвати державним стандартом, тобто уніфікованою, єдиною формою професійної підготовки, якої дотримувались усі виші. Цим самим гарантувалась однакова якість вищої професійної освіти.

З проголошенням України незалежною державою ситуація докорінно змінилася. Виші почали самостійно розробляти навчальні плани та програми. У різних ЗВО зміст підготовки фахівців однієї спеціальності міг значно відрізнятись. І хоча плани погоджувались у Міністерстві, все ж гарантувати подібність і якість підготовки вони не могли. Безумовно, це породжувало проблеми не лише змістового, а навіть і організаційного плану: перевестися студентів з одного навчального закладу в інший було проблематично.

Ще однією причиною нагальної необхідності державних стандартів стала поява приватних ЗВО, які масово створювались в Україні. Їхня діяльність потребувала регламентування з боку держави.

Стандарти також мали полегшити процеси ліцензування й

акредитації ЗВО. Отримати дозвіл на надання освітніх послуг могли лише ті освітні заклади, які дотримувалися державних вимог.

В ЗУ «Про вищу освіту» (ст.10) визначено, що:

Стандарт вищої освіти - це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ).

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

ЗВО на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, що затверджується керівником вищого навчального закладу.

ЗВО у межах ліцензованої спеціальності може запроваджувати спеціалізації, перелік яких визначається вищим навчальним закладом.

Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих

об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

2. Професійна підготовка як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю передбачає певне змістове наповнення, яке значною мірою регламентується системою стандартів вищої освіти.

У процесі професійної підготовки майбутній фахівець виступає в ролі здобувача професійної освіти.

Освітній процес - система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність;

Професійна освіта – сукупність знань, практичних умінь, навичок та компетентностей необхідних для виконання завдань у певній галузі трудової діяльності.

Зміст вищої (професійної) освіти обумовлений цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей особи, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технології, культури та мистецтва.

Формування змісту професійної освіти з будь-якої спеціальності відбувається під впливом певних чинників, які умовно можна поділити на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні (див. табл. 1).

Таблиця 1

Об'єктивні	Суб'єктивні
Потреби суспільства	Дослідження науковців
Розвиток науки та техніки, науки й освіти	Діяльність викладачів
Особливості професії та цілі професійної діяльності	Потреби студентів
Система державних стандартів ВО	Діяльність практиків
Світові тенденції освіти і професійної підготовки	

Професія педагога належить до тієї групи соціально орієнтованих професій, які надзвичайно чутливі до змін у суспільстві і зміст яких відповідає забезпеченню умов виконання

фахових завдань, потребує постійної корекції.

Найважливішу роль для кожної конкретної спеціальності, зокрема для професійної підготовки педагога, відіграють галузеві стандарти. Особливо дві їх складові частини – ОКХ і ОПП. Основні узагальнені положення цих документів, котрі визначають зміст професійної освіти, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Галузевий державний стандарт	
ОКХ	ОПП
1. Термін навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр»	
2. Узагальнений об'єкт діяльності	2. Рекомендований перелік навчальних дисциплін
3. Напрями професійної роботи й перелік первинних посад	3. Розподіл змісту освітньо-професійної програми та максимальний навчальний час за циклами підготовки в годинах і кредитах
4. Виробничі функції, типові завдання професійної діяльності й уміння щодо розв'язання типових завдань	4. Системи змістових модулів щодо складових узагальнених структур діяльності
5. Основні види робіт, до яких має бути підготовлений педагог	5. Перелік практик, необхідних для професійної підготовки
6. Вимоги до державної атестації	

Цей рівень, як уже зазначалось, є найбільш узагальненим, теоретичним. Він є об'єктивним чинником формування змісту професійної освіти, а тому має постійно реагувати на зміни, які відбуваються у суспільстві та соціально-педагогічній діяльності.

Література

1. Університетська освіта: конспект лекцій /укладачі: О.Ф. Грищенко, Л.Ю. Сагер. Суми: Сумський державний університет, 2016. 80 с.
2. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / уклад. Н. О. Брюханова. Х, 2011. 92 с

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає зміст професійної освіти?
2. Які існують стандарти вищої освіти в Україні?

Тема 6. Система вищої освіти в Україні.

1. Система вищої освіти.
2. Рівні освіти в Україні

1. Система вищої освіти України Систему вищої освіти України становлять:

- ЗВО всіх форм власності (університети (багатогалузеві і галузеві), академії, інститути (галузеві), коледжі);
- рівні (початковий, перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий), науковий);
- ступені (кваліфікації) вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук);
- галузі знань і спеціальності;
- освітні та наукові програми;
- стандарти освітньої діяльності (сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу ЗВО і наукової установи) та стандарти вищої освіти (обсяг кредитів ЄКТС для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, перелік компетентностей випускника, нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, форми атестації здобувачів, вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти);
- органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти (Кабінет Міністрів України – центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки; галузеві державні органи – органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать ЗВО; НАН України та національні галузеві академії наук – засновники ЗВО; органи громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти);
- учасники освітнього процесу (наукові працівники, науковопедагогічні працівники, педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти (студент, курсант, аспірант, ад'юнкт, докторант), фахівці-практики, інші працівники ЗВО.

2. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на рівнях вищої освіти.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення. Здобуття вищої освіти на

кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук.

Бакалаврат у структурі вищої освіти України

У Постанові 1998 р. бакалавр визначено освітньо-кваліфікаційним рівнем фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійноорієнтовані уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці та здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства. Протягом 1998–2014 рр. змінювалися напрями підготовки бакалаврів із вищою освітою, розроблялися й упроваджувалися державні стандарти підготовки бакалаврів за певними спеціальностями.

За новим Законом України «Про вищу освіту» обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається ЗВО. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти. Бакалавр – освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується ЗВО у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180 – 240 кредитів ЄКТС. (Закон України «Про вищу освіту» (2017) 52

Магістратура та докторантура в системі вищої освіти України
Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується ЗВО у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС.

Доктор філософії – освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії вводиться замість наукового ступеня «кандидат наук». Обов'язковою складовою його підготовки стає виконання освітньо-наукової програми обсягом 30-60 кредитів ЄКТС, а стандартний строк навчання збільшується з трьох до чотирьох років.

Доктор наук – другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії. Науковий ступінь передбачає набуття здобувачем найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв’язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Література

1. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / авт.- укл.: Т.О.Дороніна. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 250 с.
2. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238.html>

Питання до самоконтролю

- 1.Що входить до системи вищої освіти?
2. Які рівні вищої освіти в Україні?

Тема 7: Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти

1. Організація освітнього процесу у ЗВО.
2. Європейська кредитно-трансферна система (ECTS).
3. Організація освітнього процесу в умовах ECTS.

1. **Організація освітнього процесу у ЗВО.** Мета освітнього процесу в умовах Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) – підготовка конкурентоспроможних фахівців, забезпечення розвитку та набуття ними необхідних загальних та фахових компетентностей відповідно до рівнів Національної рамки кваліфікацій (НРК), а також можливостей для особистісного розвитку. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за освітніми (освітньо-професійними, освітньо-науковими)

програмами. Обсяг програми підготовки бакалавра становить 240 кредитів ECTS. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90 кредитів ECTS, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ECTS.

Освітньонаукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) 56 компоненту обсягом не менше 30 відсотків. Формування і реалізація програм підготовки бакалавра, магістра, доктора філософії в освітньому процесі відбувається на компетентнісній основі. Освітня діяльність – діяльність ЗВО, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів та інших осіб. Освітня діяльність спрямована на: створення умов для особистого розвитку і творчої самореалізації людини, формування національних і загальнолюдських цінностей, створення рівних можливостей для молоді в здобутті якісної освіти, підготовки до життя та праці в сучасних умовах, розроблення та запровадження освітніх інноваційних технологій, демократизацію освіти та навчально-виховного процесу, розвиток неперервної освіти впродовж життя, інтеграцію української освіти в європейський і світовий простір тощо.

Положення про організацію освітнього процесу затверджується вченою радою ЗВО відповідно до законодавства. Навчання у ЗВО здійснюється за такими формами: очна (денна, вечірня); заочна (дистанційна). Освітній процес – інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у ЗВО через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження та використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості. Освітній процес у ЗВО здійснюється за такими формами: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи. Основними видами навчальних занять є: лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація. Самостійна робота здобувача є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

2. Європейська кредитно-трансферна система (ECTS).
ECTS є кредитною системою вищої освіти, що використовується в

Європейському просторі вищої освіти, включаючи усі країни, що входять до Болонського процесу. Європейська кредитно-трансферна система (ECTS) – орієнтована на особу, яка навчається; система накопичення і трансферу (перенесення) кредитів з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів. Мета ECTS полягає у сприянні планування, запровадження й оцінювання освітніх програм, а також мобільності здобувачів через визнання навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання. Використання ECTS забезпечує досягнення таких цілей ЄПВО: сприяє визнанню попереднього навчання й досвіду та заохочує до здобуття освіти вищого рівня й активнішої участі в навчанні впродовж життя; встановлює зв'язок між освітніми програмами й суспільними вимогами, поліпшує взаємодію з усіма зацікавленими сторонами, включаючи сферу праці та суспільство в цілому; сприяє мобільності всередині навчального закладу чи країни, із закладу до закладу, з країни до країни, між різними секторами освіти та навчальними контекстами (тобто формальне, неформальне, неофіційне навчання) через визнання та перенесення кредитів. Основними принципами ECTS є: кредитність та модульність.

Кредити ECTS ґрунтуються на навчальному навантаженні, необхідному здобувачам для досягнення очікуваних результатів навчання. Результати навчання описують те, що має знати, розуміти чи вміти робити здобувач після успішного закінчення процесу навчання. Вони пов'язані з дескрипторами рівнів національних і європейської рамок кваліфікацій. Кількість кредитів, що призначається кожному компоненту, визначається на основі його вагомості в обчисленні навантаження здобувача, необхідного для досягнення результатів навчання в формальному контексті. Кредити присвоюються окремим здобувачам («повної» або «неповної» форми навчання) після завершення навчальної діяльності, яку вимагає формальна навчальна програма або окремий освітній компонент та успішне оцінювання досягнутих результатів навчання. Кредити можуть накопичуватися з метою отримання кваліфікацій за рішенням закладу, який присвоює ступені. Якщо здобувач досягнув результатів навчання в інших навчальних контекстах або часових рамках (формальному, неформальному або неофіційному), відповідні (асоційовані) кредити можуть бути присвоєні після

успішного оцінювання, підтвердження або визнання цих результатів навчання.

3. Організація освітнього процесу в умовах ECTS.

У 2014 р. з ухваленням нової редакції Закону «Про вищу освіту» ECTS в Україні набула належної легітимності. Починаючи з 2015-2016 н.р., у ЗВО України навчальні плани (робочі навчальні плани) формуються для здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра на новій основі: – система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ECTS. В Україні введено поняття кредиту ECTS як одиниці вимірювання обсягу навчального навантаження, а обсяг одного кредиту ECTS становить 30 годин. Навантаження навчального року повинно відповідати 60 кредитам ECTS; – навчальні дисципліни та практики плануються, як правило, в обсязі трьох і більше кредитів ECTS. Їх кількість на навчальний рік не перевищує шістнадцять (вісім на семестр); – орієнтовно кількість годин аудиторних занять в одному кредиті ECTS (денна форма навчання) для здобувачів ступеня бакалавра може становити від 50% до 33%. Кількість аудиторних годин в одному кредиті ECTS може відрізнитися залежно від галузі знань та спеціальності; 58 – за новою системою відбувається зменшення кількості годин аудиторного навантаження орієнтовно до 1/3 від кредиту ECTS та збільшення годин на самостійну роботу до 2/3 кредиту ECTS; – загальний обсяг вибіркового дисциплін має складати не менше 25% від загального обсягу кредитів ECTS. Кожен ЗВО у Положенні про організацію освітнього процесу, інших внутрішніх документах визначає процедуру здійснення вибору предметів здобувачами з визначеними строками проведення запису на вивчення вибіркового дисциплін.

Література

1. Лебедик Л.В. Підготовка викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 425 с.

2.. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні» для

здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти / Уклад.: О.Г.Коркішко, А.В.Коркішко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 88 с.

3. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во О.О.Євенок, 2019. 328 с.

4. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / авт.-укл.: Т.О.Дороніна. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 250 с.

Питання до самоконтролю.

1. Яке Положення закладу вищої освіти визначає процедуру здійснення вибору предметів здобувачами з визначеними строками проведення запису на вивчення вибіркових дисциплін?

2. Особливості організації освітнього процесу в умовах ECTS.

Тема 8. Сучасні тенденції розвитку вищої професійної освіти

1. Вища освіта та її значення для розвитку суспільства.

2. Глобалізація вищої освіти

3. Інтернаціоналізація вищої освіти.

1. На розвиток вищої освіти впливають процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Глобалізація тлумачиться як багатовимірне комплексне явище, яке включає низку процесів, що відбуваються водночас. Глобалізація це процес, який характеризує сучасний етап розвитку людства; формування спільного світового економічного, політичного та культурного простору, який функціонує на основі універсальних загальноновизнаних правових цінностей та принципів, опосередковується загальними організаційними формами. Глобалізацію розуміють як безперервний історичний процес, спрямований на формування єдиного світового простору, цивілізаційну трансформацію людства, створення глобальної інфраструктури, транснаціоналізацію комунікацій.

Глобалізація як процес означає уніфікацію світу, життя за єдиними принципами, орієнтацію на єдині цінності, дотримання єдиних звичаїв і норм поведінки, прагнення все універсалізувати. Вимір глобалізації – відкритість, прозорість національних кордонів держав в різних галузях – економіці, політиці, культурі, вищій

освіті тощо.

Активно формуються інноваційні утворення «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», «світові освітні мережі». Різні рівні інтеграції освітніх, наукових, педагогічних, урядових, громадських організацій створюють небачені можливості для їх співпраці, взаємодії в умовах інтернаціоналізації різних сфер життя суспільств. Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями, економічними і політичними системами та між людьми. Вона значно розширює культурно-інформаційні контакти між державами, впливає на управління, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення, інші суспільні інституції і процеси.

Міжнародний союз транснаціональної освіти включає в це поняття будь-яку викладацьку діяльність, пов'язану з навчанням за кордоном, і виділяє в якості його головної ознаки переміщення за державні кордони не здобувачів, як це відбувається традиційно, а навчальних матеріалів і програм, що пересилаються за допомогою комп'ютерних мереж і телекомунікаційного зв'язку. Країни-експортери освіти, як правило, створюють кодекси етичної практики в системі освіти та піклуються насамперед про репутацію своїх закладів освіти, оскільки вони працюють на міжнародній арені.

ЮНЕСКО, неурядові та приватні міжнародні організації, такі, як Міжнародна спілка транснаціональної освіти, також дотримуються принципів ефективної практики транснаціональної освіти, які спрямовані на підвищення та збереження необхідного рівня якості освіти. Удосконалення, реформування, збільшення конкурентоздатності закладів вищої освіти – відповідає парадигмі вищої освіти як «підприємства», що працює в глобальному конкуруючому просторі.

2. Фундаментом глобального суспільства стає «нова економіка», яку часто-густо називають «економікою знань» як джерело багатства та інтелектуального капіталу нації, наголошуючи на особливій ролі науки та освіти в розвитку сучасного виробництва. У глобалізованому суспільстві вища освіта стає товаром, що задовольняє новітні потреби і водночас комерціалізується, перетворюючись на предмет бізнесу. Політичний вимір глобалізації у вищій освіті пов'язується зі зростанням наднаціональних (неурядових) організацій, компетенція й діяльність яких у сфері

вищої освіти поширюється за національні межі: ЮНЕСКО, ОЕСР, ЄС, ВОТ, Міжнародна мережа органів забезпечення якості у вищій освіті, Міжнародний союз транснаціональної освіти (GATE) тощо. У масштабах усієї Європи моніторинг вищої освіти здійснюють такі провідні організації: Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (the European Association for Quality Assurance in Higher Education), Європейська Комісія (the European Commission), Європейський консорціум з акредитації вищої освіти (the European Consortium for Accreditation in higher education), Європейська асоціація університетів (the European University Association), Спілка студентів Європи (the European Students' Union) та ін.

У культурологічному дискурсі глобалізація розглядається в широкому цивілізаційному аспекті. Дослідники підкреслюють процеси укрупнення цивілізаційних просторів, умовно поділяючи їх на Південь – Північ, або Схід – Захід. У такій географічно орієнтованій планетарній цивілізації виокремлюються цивілізаційні центри (Г.Кіссінджер називає їх «центри сили») – США, Росія, Європа, Китай, Японія, інколи Індія.

У контексті глобалізаційних викликів у багатьох країнах постає нова тенденція щодо ціннісного виміру освіти, тобто її значення для окремої людини, суспільства в цілому. Інтенсифікація культурних, освітніх, наукових зв'язків, розширення контактів між людьми різних національностей, рас і конфесій створює передумови для полікультурного розвитку, формування універсальних цінностей, плідного використання кращого міжнародного досвіду.

Відомий бразильський компаративіст Жасіра да Сілва Комара весь спектр освітніх глобалізаційних концепцій запропонував об'єднати у три групи, залежно від типу взаємодії різних культур у рамках навчальної програми школи: – асиміляційні, що передбачають забезпечення пріоритетного культурного і освітнього розвитку однієї домінуючої нації та занепад інших шляхом уніфікації; – мультикультурні, які визначають автономний розвиток різних культурних груп, що підкреслюють свою специфіку, унікальність (такий підхід не створює передумов для взаємодії, взаємозбагачення цих культур); – інтеркультурні, які спрямовані на взаємовизнання та взаємозбагачення різних культур шляхом встановлення широкого спектру контактів.

Соціокультурний контекст глобалізації відображає глибинні зміни в культурних стереотипах у зв'язку з новітніми науково-технічними соціальними нововведеннями, перспективами міжкультурного діалогу. У новому столітті людство спостерігає базові мегатенденції глобального цивілізаційного процесу в соціокультурній сфері: «культурну поляризацію», «культурну асиміляцію», «культурну гібридизацію», «культурну ізоляцію».

Глобалізація виявляє й серйозні негативні аспекти, створює раніше невідомі світові проблеми, зумовлені протиріччям між інтеграцією й диференціацією. Не зникли, а навпаки поглиблюються зіткнення на етнічному, релігійному, політичному ґрунті. Посилилася економічна диференціація країн, значними залишаються відмінності у стандартах життя як у різних країнах, так і окремих верств населення усередині країн. Технологічний вимір глобалізації визначає нагромадження, обробку та миттєву передачу інформації на основі ІКТ у будь-який кінець світу. Зростання можливостей доступу до мережі Інтернет, збільшення кількості персональних комп'ютерів, інтернет-користувачів у державному і в приватному секторах тощо вказують на рівень технологічного й інформаційного забезпечення функціонування міжнародного ринку освітніх послуг та відповідно характеризують інформаційні можливості розвитку національних систем освіти.

3. На початку ХХІ ст. одним з ключових факторів трансформації вищої освіти стала його інтернаціоналізація, яка проходить у жорстких умовах глобалізації світового освітнього простору. Інтернаціоналізацію вищої освіти розглядають у різних контекстах як: феномен міжнародних відносин; процес впровадження міжнародного аспекту в дослідницьку, освітню, обслуговуючу функції вищої освіти (Дж. Найт, О.Слепухін), коли цілі, функції і організація надання освітніх послуг набувають міжнародного вимірювання; фактор конкурентоспроможності країни, сфери освіти (О.Сагінова); фактор формування професійної компетентності конкурентоспроможного фахівця (К.Гурова); інтеграцією окремих вузів і національних систем на противагу глобалізації, яка означає їх конкуренцію (І.Майбуров).

Інтернаціоналізація вищої освіти є об'єктивним і багатовимірним соціокультурним процесом, що відбувається під впливом глобальних соціально-економічних і політичних процесів

на основі взаємодії і взаємовпливу, на засадах міжнародного і європейського освітнього права, Європейського простору вищої освіти для забезпечення упровадження високих стандартів якості вищої освіти. Головними умовами інтернаціоналізації вищої освіти та чинниками, що сприяють її прискоренню у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. дослідники вважають такі: масовізація вищої освіти в умовах сприятливого економічного та технологічного клімату, позначеного швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); розвиток глобальної конкуренції послуг, товарів і робочої сили.

Література.

1. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во О.О.Євенок, 2019. 328 с.

2.. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / авт.-укл.: Т.О.Дороніна. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 250 с.

Питання до самоконтролю.

1. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України

2. Вища освіта в умовах цивілізаційних змін, процесів глобалізації, світової євроінтеграції та інформатизації суспільства

Тема 9. Інноваційність вищої освіти.

1. Регіональність вищої освіти.

2. Інноваційність вищої освіти.

1. Регіоналізація є одним із напрямів модернізації вищої освіти. Регіоналізацію вищої освіти розглядають у різних площинах:

– у зв'язку з інтернаціоналізацією вищої освіти в глобалізованому освітньому просторі, що спонукає до інтенсифікації регіоналізаційних процесів як певного виду співробітництва в галузі освіти, заснованого на кооперації держав одного геополітичного регіону з метою економічної інтеграції,

соціальної єдності та політичної безпеки;

– у зв'язку з глобалізацією, оскільки регіоналізації, на думку Дж.Найт, є одним із непередбачуваних раніше результатів глобалізації, а тому інтра регіональне співробітництво повинно стати предметом серйозного аналізу в процесі підготовки довготермінових планів інтернаціоналізації вищої освіти на національному й інституційному рівнях;

– як механізм розвитку регіону, оскільки вища освіта є стратегічною сферою людського життя, яка створює фундаментальні умови для розвитку особистості та суспільства. Через неї здійснюються якісне відтворення робітників будь-якої галузі, підтримка оптимального функціонування регіону як соціальної спільноти, активізуються процеси соціалізації і формування регіонального співтовариства, що здатне на якісно новому рівні розвивати всі суспільні сфери регіону (Т.Єрмакова).

Значення регіональних закладів освіти полягає в забезпеченні свого регіону висококваліфікованими кадрами для тих галузей економіки, які в ньому представлені. Якщо немає чітко вираженої спеціалізації регіону, то заклади вищої та професійної освіти, готують фахівців за напрямками, які можуть визначати перспективний розвиток регіону, забезпечити йому певну конкурентну нішу в національній або навіть міжнародній економіці. Доцільність та обґрунтованість наукового аналізу саме регіональних проблем обумовлено значущістю впливу університетів на регіональному рівні. Як справедливо зазначив М. Шетток, університет для місцевої громади є «плацдармом, що поєднує її із глобальним суспільством». Сучасний університет у регіоні: підвищує культурно-освітній рівень місцевої спільноти; збільшує можливості працевлаштування; глобалізовує регіон шляхом поєднання місцевих можливостей із глобальними реаліями.

2. Інновація – це такий процес або результат процесу, в якому: використовується частково або повністю охороноздатні результати інтелектуальної діяльності та забезпечується випуск патентоспроможної продукції; забезпечується випуск товарів і послуг, по своїй якості, відповідних або таких, що перевищують світовий рівень; досягається висока економічна або соціальна ефективність у виробництві або використанні продукту. Інновації відображаються в тенденціях накопичення та видозміни ініціатив і

нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти. У галузі вищої освіти виділяють такі види інновацій:

1. Інноваційність Європейського простору вищої освіти як системи на засадах гуманізації, гуманітаризації, неперервності, полікультурності та національної спрямованості.

2. Інновації у національних системах вищої освіти.

3. Інновації у системі вищої освіти, яка набуває ознак відкритої, доступної усім громадянам на всіх рівнях як магістральний напрям її розвитку, за умови підвищення ефективності наукової і науково-дослідної діяльності.

4. Інновації у змісті вищої освіти, особистісно орієнтованої, спрямованої на творчий розвиток здобувачів; запровадження механізмів європейських, державних стандартів якості як важеля розвитку Європейського освітнього простору, управління якістю вищої освіти на всіх рівнях.

5. Інновації у професійній підготовці фахівців у закладах вищої освіти, що ґрунтуються на студентоцентрованій парадигмі її організації; створенні наукового, освітнього, культурного середовища для розвитку особистості здобувача освітнього рівня.

6. Інновації у технологіях організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, професійної підготовки в умовах ступеневої освіти.

7. Інновації в управлінні вищою освітою, закладом вищої освіти.

8. Інновації в моделях навчання, до яких відносять: контекстне, імітаційне, проблемне навчання, проєктивне, модульне тощо.

9. Інновації, пов'язані з використанням ІКТ.

10. Системні ініціативи, зокрема створення нових освітніх інституцій (відкритих університетів); фінансування системних змін, що заохочує підвищення рівня підприємливості та розвитку професійних умінь і навичок викладачів; створення «груп просування інновацій». Існують також інші підходи до класифікації інновацій, зокрема: за видами діяльності – наукові, дослідницькі, навчальні, процесні, управлінські; за характером – радикальні, комбінаторні, модифікаційні; за масштабом – локальні, модульні, оціночні, системні; за методикою – інновації методів, методики, технології, програми; за джерелом – зовнішні, внутрішні.

Результатом інноваційної діяльності є:

– інноваційний продукт результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам,

встановленим Законом України «Про інноваційну діяльність»;

– інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим Законом;

– інноваційний проєкт – комплект документів, що визначає процедуру та комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення та реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції.

Об'єктами інноваційної освітньої діяльності є: нові знання, інноваційні освітні програми і проєкти, навчальний та виховний процеси, організаційні та адміністративні рішення, а також рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти

Література.

1. Лебедик Л.В. Підготовка викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 425 с.

2. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во О.О.Євенок, 2019. 328 с.

Питання до самоконтролю.

1. Поняття інновації вищої освіти.
2. У чому полягає суть регіональності освіти?

Тема 10. Інформатизація вищої професійної освіти.

1. *Визначення поняття «інформатизація»*
2. *Функції інформатизаційної підготовки фахівців:*

1. Інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, створених на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація освіти – це:

- планомірний, послідовний систематизований процес підготовки фахівців до праці в умовах сучасного інформатизованого суспільства, підвищення якості загальноосвітньої та фахової підготовки на основі широкого використання комп'ютерної та іншої інформаційної техніки, мережі Інтернет;

- визначальний інформаційний і комунікаційний базис розвитку освіти, гармонійного формування особистості в складних соціально-економічних умовах держави, що включає систему таких взаємопов'язаних процесів як: інформаційного (виокремлення та подання соціально значущої інформації у формі, доступній для зберігання, оброблення і передавання електронними засобами); пізнавального (формування і збереження цілісної інформаційної моделі світу, що дозволяє суспільству здійснювати динамічне регулювання власного розвитку на всіх рівнях: від індивідуальної діяльності до функціонування загальнолюдських інститутів); матеріального (будівництво глобальної інфраструктури електронних засобів зберігання, оброблення і передавання інформації).

Відповідно до Національної програми інформатизації, інформатизація освіти спрямовуватиметься на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Серед них – індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань тощо. Результатами інформатизації освіти мають бути: розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості); розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів; скорочення терміну та підвищення якості навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів; інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності; удосконалення управління освітою; кадрове забезпечення усіх напрямів інформатизації України шляхом спеціалізації та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців.

Інформатизація наукової діяльності сприятиме підвищенню ефективності наукових досліджень, створенню потужної системи науково-технічної інформації та її використанню на всіх етапах

наукової діяльності за умови активізації всіх її форм. Інформатизація вітчизняної науки дасть змогу підвищити її практичну віддачу, прискорити інтеграцію у світову науку. Інформатизація вищої професійної освіти – цілеспрямована сукупність процесів: організаційних, правових, науково-технічних, навчальних, виховних, пізнавальних; процес актуалізації студентів і викладачів до життя та професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства на основі створення єдиного інформаційноосвітнього середовища для оптимального та всебічного використання ІКТ всіма учасниками освітнього процесу. Інформатизація ЗВО – тривалий, складний і багатофакторний процес, складові частини якого поділяються на технічні, технологічні та методичні. Завдання інформаційної підготовки фахівців формування інформатичної компетентності, які включають:

- опанування загальних засобів інформатизації, формування вмій і навичок роботи на ПК, засвоєння методів роботи з ІКТ (системним і прикладним програмним забезпеченням загального призначення);

- вивчення та засвоєння методів і засобів використання сучасних ІКТ відповідно до потреб майбутньої професійної діяльності (професійно орієнтованого програмного забезпечення та автоматизованого робочого місця);

- актуалізація професійних знань, умій, навичок з урахуванням можливостей ІКТ у фаховій діяльності;

- формування вмій і навичок планування ресурсів ІКТ, необхідних для виконання професійних завдань;

- вироблення вмій приймати оптимальне рішення або пропонувати варіанти вирішення проблеми у складній ситуації;

- розвиток комунікативних здібностей фахівців, навичок колективної роботи за допомогою ІКТ;

- ознайомлення з методами виконання науково-дослідної та проектної діяльності в певній галузі, а також комп'ютерного моделювання тощо.

2. Функції інформатизаційної підготовки фахівців:

- інструментальна (створення навчально-методичних комплексів програмного педагогічного забезпечення, навчання певних видів виробничої діяльності, дій, операцій за допомогою ПК,

використання систем автоматизованого проектування та ін.); ·

- візуалізація навчальної інформації, застосування мультимедійних навчальних програм та відповідного обладнання та ін.;

- інформативна (електронні бібліотеки, бази знань, пошук навчальної інформації в мережі та ін.);

- компенсаторна (полегшення сприймання інформації, доступу до джерел, зменшення витрат часу та ін.);

- мотиваційна (професійне спрямування інформаційних умінь і навичок, формування мотивації до навчальної та професійної діяльності);

- індивідуалізаційна (автоматизовані навчальні курси, електронні підручники, лабораторні практикуми, призначені для самостійного опрацювання);

- адаптивна (розроблення та впровадження навчальних систем і середовищ, які відображають потреби галузі, автоматизованих робочих місць та ін.);

- інтегративна (посилення міжпредметних зв'язків, наступності знань і методів навчання, цілісність наукових і виробничих понять);

- діагностично-контрольовальна (автоматизований контроль знань, умінь і навичок, психодіагностика, моніторинг якості підготовки фахівців за допомогою комп'ютера); - моделювальна (моделювання виробничих процесів за допомогою комп'ютерних тренажерів і симуляторів, реалізація систем «віртуальної реальності» та ін.);

- прогностична (випереджувальна професійна підготовка фахівців шляхом оснащення закладів сучасними засобами навчання, які імітують виробниче обладнання та технології, що знаходяться на етапі впровадження);

- управлінська (застосування автоматизованих систем управління з метою планування, організації та керування навчальним процесом, підготовки звітності та ін. документації) тощо.

Література.

1. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні : конспект лекцій для магістрантів спец. 8.000005 «Педагогіка вищої школи» / уклад. Н. О. Брюханова. Х, 2011. 92 с.

2. Теорія і практика вищої професійної освіти: навч. посібник / Укл.: М. О. Давидюк. Вінниця, 2015. 94 с. 110. 3. Теорія і практика професійного навчання дорослих у ПТНЗ і на виробництві: монографія / авт.кол.: Ничкало Н.Г., Аніщенко В.М. та ін. К. : Педагогічна думка, 2010. 160 с.

Питання до самоконтролю.

1. Інформаційна підготовка фахівців.
2. Фактори інформатизації.

Тема 11. Технологізація вищої професійної освіти.

1. Технологізація вищої професійної освіти.

Технологія (від грец. «наука про майстерність» – це: - системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти; - продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя; - запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії викладача та учнів, що гарантує досягнення поставленої мети;

Технологізація вищої професійної освіти – це: - процес теоретичного розроблення і практичного застосування сукупності певних педагогічних технологій, спрямований на досягнення встановленого рівня сформованості визначених компетентностей здобувачів освіти шляхом вибору та впровадження в освітню діяльність відповідних методів, засобів та організаційних форм, що мають гарантувати досягнення заздалегідь спланованих результатів навчання через чітко визначену послідовність дій; - процедура трансформації й доцільного використання різних педагогічних технологій та їхніх елементів у реальних системах навчання при збереженні загальних компонентів і ознак технології з позицій системного й діяльнісного підходів.

Критерії технологічності навчального процесу:
 концептуальність (наукова концепція, система поглядів);
 діагностичність і прогностичність результатів навчання;

економічність (ефективне використання часу і матеріальних ресурсів у навчанні); операційність (чітке уявлення про засоби досягнення запланованих результатів); алгоритмізованість, проєктованість, цілісність навчальної діяльності; керованість, варіативність і гнучкість навчального процесу (варіювання методами та засобами з метою корекції); заданість і гарантованість ефективних результатів за оптимальних витрат для досягнення певного стандарту навчання. відтворюваність технологічного процесу.

Класифікація технологій навчання: за рівнем застосування (загальнопедагогічні, предметні, локальні або модульні);

за філософською основою (матеріалістичні, ідеалістичні, діалектичні, метафізичні, сцієнтистські, гуманістичні тощо);

за провідним фактором психічного розвитку (біогенні, соціогенні, психогенні, ідеалістські);

за провідними методами й засобами (догматичні, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні технології, технології вільного вибору, особистісноорієнтоване навчання програмоване навчання, диференційоване навчання, проблемні, пошукові, дослідницькі, розвивальні, інформаційні, діалогічні, комунікативні, інтерактивні, ігрові, трудові, творчі, арттехнології);

за концепцією засвоєння (асоціативно-рефлекторні, розвиваючі, інтеріоризаторські, біхевіористські, сугестивні, Гештальт-технології, нейролінгвістичні);

за орієнтацією на особистісні структури (інформаційніЗУН, операційні-СРД, саморозвитку-СКМ, формування–ДПС, евристичні);

за характером змісту і структури (навчальні, виховні, світські, релігійні, загальноосвітні, професійні, гуманістичні, технократичні, монотехнології, проникаючі технології, політехнології, традиційні (урочно-блокові), модульноблокові, суцільно-блокові (лекційно-семінарські системи різних видів) та інтегральні технології (практикум, самостійна робота, семінар-практикум);

за типом управління пізнавальною діяльністю (класичне лекційне, навчання за допомогою ТЗН, система «консультант», навчання за книгою, система малих груп, комп'ютерне навчання, система «репетитор», програмне управління; кредитно-модульне навчання); за підходом до студента (авторитарні; дидакто-, антропо-, соціо-, педоцентричні, особистоорієнтовані,

гуманноособистісні, технології співробітництва, вільного виховання, езотеричні);

за категорією тих, хто навчається (масова технологія, випереджувальної освіти, компенсуючи, віктимологічні; технології роботи з «важкими»; технології роботи з обдарованими).

Література.

1. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : методичний посібник. К.: А.С.К., 2002. 136 с

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність процесу технологізації вищої професійної освіти.

2. Класифікація технологій навчання

Тема 12. Визначення компетенцій у вищій професійній освіті.

1. *Компетентністний підхід у професійній освіті.*

2. *Фахова компетентність викладача.*

1. Компетентністний рівень дозволяє перемістити акценти зі знаннеорієнтованого компонента на набуття цілісного досвіду вирішення освітніх проблем, виконання ключових функцій та соціальних ролей. Компетентністний підхід у вищій професійній освіті зумовлює не інформованість студента, а сприяє розвитку умінь вирішувати проблеми, які з'являються; передбачає організацію управління освітнім процесом; надає можливості здійснювати науковий аналіз і синтез практичного досвіду педагогічної діяльності; прогнозувати, планувати очікувані результати діяльності; створювати сприятливі умови для розвитку, саморозвитку особистості; розробляти, впроваджувати нові технології; вибирати найоптимальніші технології, методи, прийоми з метою досягнення успіху у професійній діяльності.

Компетентністний підхід дає можливість фахівцю виконувати посадові обов'язки високопрофесійно, творчо, інноваційно, що є його безперечною перевагою над іншими традиційними та інноваційними підходами. Всередині компетентністного підходу виділяються два базових поняття: компетенція (розглядається як

сукупність якостей особистості, узагальнених інтелектуальних, професійних, комунікативних, методологічних, світоглядних та інших умінь) і компетентність (динамічна комбінація знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, яка визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Отже, якщо компетенція трактується як певна норма, вимога до підготовки фахівця, то компетентність розглядається як оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2017 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від «21» грудня 2017 р. № 1648)) розрізняють компетентності інтегральні, загальні і спеціальні (фахові, предметні):

- інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо результатів навчання та/або професійної діяльності;

- загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку;

- спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, актуальні для предметної області та важливі для успішної діяльності за певною спеціальністю.

Отже, саме фахові компетентності притаманні фахівцю певної професії, вони є базовою характеристикою діяльності фахівця, що включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. Характеристика професійно компетентного викладача ЗВО:

- успішно розв’язує завдання навчання й виховання;
- готує для суспільства випускника зі сформованими професійними компетентностями;
- задоволений професією;
- відкритий для постійного професійного зростання;
- збагачує професійний досвід особистим творчим внеском;
- соціально активний в суспільстві;

- систематично підвищує професійну культуру та педагогічну майстерність;
  - готовий до якісної оцінки своєї праці.
- Проблеми реалізації компетентнісного підходу у ЗВО:
- відсутність практичної професійної підготовки у більшості науково-педагогічних працівників;
  - нестача на кафедрах необхідного матеріальнотехнічного забезпечення для формування і закріплення необхідних компетенцій;
  - низький рівень розв’язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок на міждисциплінарному рівні;
  - недостатня кількість баз практик; відсутність прямого замовлення у ЗВО від роботодавців на підготовку фахівців;
  - недостатній рівень співпраці ЗВО і роботодавців в питаннях моніторингу потреб в молодих фахівцях;
  - низький рівень фінансування.

2. Педагогічна компетентність:

Предметна компетентність викладача – визначається як теоретико-практична готовність до викладання предмета: вміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати інформацію; викладати навчальний матеріал лаконічно, послідовно, переконливо, системно.

Дидактична компетентність викладача визначається як пізнавально-теоретична готовність до здійснення освітнього процесу (вміння структурувати навчальний процес; оптимально відбирати методи, прийоми і засоби навчання та ін.).

Методична компетентність викладача проявляється в його поінформованості, використанні різних освітніх технологій, методів і засобів навчання, розробці дидактичних матеріалів тощо.

Психологічна компетентність викладача визначається як готовність до професійно-особистісного розвитку, співпраці з колегами та слухачами.

Комунікативна компетентність викладача визначається рівнем і стилем спілкування, виступає необхідною умовою особистої, професійної та громадської діяльності.

Управлінська компетентність викладача визначається як здатність приймати, організовувати та реалізовувати управлінські

рішення і контролювати освітній процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату.

Проективна компетентність викладача полягає у здатності розробки, визначення та втілення освітніх проектів, аналізу партнерських стосунків, ділового співробітництва, передбачення наслідків професійної та особистої діяльності.

Рефлексивна компетентність викладача полягає у здатності аналізувати результати власної діяльності та скеруванні зусиль на її удосконалення тощо.

Соціальна компетентність – це комплекс особистісно психологічних технологій взаємодії особистості з оточуючим соціальним середовищем (принциповість, вміння відстояти власну думку, протистояти небажаному впливу, толерантність, вміння пристосовуватися, ефективно діяти в постійно змінних соціальних умовах, збереження пропріуму, вміння рахуватися з соціальними нормами та правами інших людей та ін.).

Конфліктологічна компетентність викладача – здатність педагога до використання спеціальних психологопедагогічних знань, умінь та навичок поводження у конфліктних ситуаціях та здатність до попередження цих ситуацій в освітньому процесі вищої школи.

Аутопсихологічна компетентність викладача передбачає усвідомлення особистістю власних індивідуальних особливостей, вміння особистості розвивати і застосовувати власні психічні ресурси; спроможність набувати, закріплювати, контролювати, корегувати знання, вміння, навички щодо розвитку самопізнання, саморозуміння, самооцінювання, саморегуляції, самоздійснення, самоефективності та ін.

Іншомовна компетентність викладача – здатність і готовність здійснювати міжкультурну й міжособистісну комунікацію як у професійній діяльності, так і для самоосвіти й саморозвитку особистості педагога на основі сформованого комплексу компетентностей, що складається з лінгвістичної, комунікативної, дискурсивної, соціокультурної, стратегічної та лінгвоінформаційної складових.

Фасилітаційна компетентність викладача – інтегративне особистісне утворення викладача ЗВО, що відображає рівень його здатності і готовності до стимулювання розвитку особистісного

потенціалу студентів як суб'єктів когнітивної діяльності за рахунок особливого стилю їх взаємодії.

Дослідницька компетентність викладача – це інтегративне динамічне утворення особистості, яке характеризується знаннями в галузі здійснення педагогічного дослідження, ставленням до цього виду педагогічної діяльності, вміннями здійснювати цей вид педагогічної діяльності і досвідом творчого використання у вихованні і навчанні студентів інформації, отриманої під час дослідження.

Інформаційна компетентність викладача – уміннями використовувати нові технології для роботи з інформацією, здійснювати аналітико-синтетичне опрацювання інформації, вирішувати інформаційно-пошукові завдання, використовуючи бібліотеку як інформаційно-пошукову систему.

Література.

1. Стинська В.В., Заяць Л.М., Ящишин З.М., Барила Н.І. Професійна компетентність – основа становлення сучасного викладача закладу вищої освіти. Матеріали науково-методичної конференції з міжнародною участю «Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу». Івано-Франківськ, 18 вересня 2020. С. 157–159.
2. Бобров В.Я. Макроекономічне прогнозування системи вищої освіти України – пріоритетний напрям її розвитку. Монографія. К., 2007. 196 с.

Питання до самоконтролю.

1. У чому полягає компетентність викладача.
2. Визначення компетентності.

Тема 13. Засади забезпечення якості вищої професійної освіти.

1. *Фактори забезпечення якості професійної освіти*
2. *Критерії якості.*
3. *Академічна доброчесність.*

1. Якість вищої професійної освіти – сукупність властивостей

особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти і особисті духовні та матеріальні потреби, і потреби суспільства. Чинники забезпечення якості вищої професійної освіти. До основних чинників, які обумовлюють ефективність системи забезпечення якості вищої освіти, відносяться:

1. Ставлення до вищої освіти як найвищої цінності, запоруки суспільного прогресу, національної безпеки, конкурентоспроможності держави, вищів, окремої особистості.

2. Належне фінансування закладів вищої освіти, гідна оплата праці науково-педагогічних працівників, які реалізують освітньо-виховні цілі та забезпечують якість викладання.

3. Просвітницька діяльність ЗВО, постійне інформування здобувачів, громадськості, працедавців, інших зацікавлених сторін про власну стратегію забезпечення якості, спільні завдання і заходи щодо підвищення ефективності освітнього процесу.

4. Пропагування академічної доброчесності, нетерпимість до будь-яких форм її порушення (копіляція, плагіат, фальсифікація), практичне впровадження загальнонаціональної системи антиплагіату та покарання за різні прояви академічної недоброчесності (держслужбовців і чиновників усіх рангів, керівників ЗВО, викладачів, науковців, здобувачів вищої освіти).

5. Особистісна відповідальність стейкхолдерів за результати освітньої діяльності (учіння, викладання, організацію професійно-практичної підготовки, ухвалення управлінських рішень).

6. Постійний моніторинг ефективності систем зовнішнього і внутрішнього забезпечення якості вищої освіти з боку держави, суспільства, громадських організацій, незалежних агенцій.

7. Прозорість механізмів і заходів щодо забезпечення якості вищої освіти, відкритий доступ до інформації про діяльність відповідних органів управління, закладів вищої освіти, наукових установ, пов'язану із удосконаленням систем зовнішнього і внутрішнього забезпечення якості.

2. Якість вищої професійної освіти визначають:

- ступенем відповідності цілей і результатів освіти на рівні конкретної системи освіти й на рівні окремої освітньої установи;
- відповідністю між різними параметрами в оцінці результату

освіти конкретної людини (якістю знань, ступенем сформованості відповідних умінь і навичок, розвиненістю відповідних творчих та індивідуальних здібностей, властивостей особистості й ціннісних орієнтацій);

– ступенем відповідності теоретичних знань і вмінь їхньому практичному використанню в житті й професійній діяльності у розвитку потреби людини в постійному відновленні своїх знань і вмінь і безупинному вдосконалюванні їх.

– ступенем засвоєння освітнього стандарту відповідно до профілю й обраної спеціальності.

Якість освіти залежить від багатьох чинників, насамперед від якостей педагогічної діяльності освітньої установи, у якій людина здобуває освіту, а також від її навчально-матеріальної бази й навчально-методичного, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, технічного й кадрового забезпечення.

Якість вищої професійної освіти включає в себе певний комплекс складових, зокрема:

– якість навчально-методичної бази (ресурсне забезпечення закладів освіти, залучення до навчального процесу нових методів і засобів пізнання, пов'язаних із сучасними технічними можливостями);

– якість науково-педагогічних працівників;

– якість підготовки фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності та адаптації до умов науково-технічного прогресу, які володіють технологіями в межах свого фаху й умінь використовувати свої знання для вирішення професійних завдань.

Критерії якості вищої професійної освіти:

1. Критерії якості умов здійснення освітнього процесу (потенціал абітурієнтів, кадровий потенціал ЗВО, навчально-методичне забезпечення освітніх програм, інформаційні та бібліотечні ресурси, задоволеність студентів і співробітників соціальними умовами, матеріально-технічне забезпечення, якість викладання, науковий та інноваційний потенціал;

2. Критерії якості функціонування освітнього процесу (цільове, змістове, технологічне, ресурсне та організаційне забезпечення), тобто забезпечення відповідності місії, основних напрямів стратегії ЗВО поставленим цілям; реалізація освітніх програм; реалізація академічної мобільності; здійснення навчально-виховної роботи і забезпечення різних видів практик студентів; здійснення загального

менеджменту у ЗВО, включаючи управління персоналом, інфраструктурою, матеріальними й інформаційними ресурсами, технологіями та ін.; реалізація внутрішньої гарантії якості;

3. Критерії якості результату (результативність набору студентів та їх успішність, рівень сформованості у них професійних ключових компетентностей, задоволеність роботодавців, результати підвищення якості підготовки фахівців). Індикатори розвитку вищої професійної освіти:

- чисельність студентів у абсолютному вимірі;
- кількість студентів на 10 тисяч населення;
- кількість студентів, що навчаються за рахунок бюджету і на контрактній основі;
- чисельність прийнятих на перший курс;
- кількість випущених фахівців;
- чисельність викладацького складу. Індикатори якості вищої професійної освіти:

Якість освіти: кількість навчальних годин, умови навчання (наповнюваність навчальних закладів, кількість студентів з розрахунку на одного вчителя, кількість їдалень чи спортзалів у навчальних закладах), кваліфікація викладачів, доступний навчальний матеріал тощо.

Ефективність або результати навчання: дані про прийом на різні рівні навчання, «відсів» (кількість тих, хто залишив навчання до його завершення), результати державних підсумкових атестацій, зовнішнього незалежного оцінювання. На цьому етапі вводяться показники навчальних досягнень студентів, взаємодії між системою загальної середньої освіти і вищою освітою (скільки випускників продовжили навчання на наступних рівнях освіти) тощо.

Вартість навчання: з розрахунку на одного студента дозволяє оцінити відповідність витрат до поставлених завдань, а також відповісти на питання: чи є розподіл коштів оптимальним? Ця група індикаторів сьогодні є найбільш складною з точки зору закритості даних і складності структури фінансування видатків на освіту.

3. Академічна доброчесність – це сукупність етичних та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність є дієвим інструментом забезпечення якості вищої професійної освіти, моральним кодексом і етичними правилами цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. Досягненню єдності академічної культури і професійної етики, моральних цінностей та стандартів слугують різні організації, зокрема Міжнародний Центр академічної доброчесності, важливим здобутком якого є розробка універсального кодексу наукової етики.

Кодекс етики в галузі вищої освіти оприлюднила Міжнародна Асоціація університетів, у якому визначено принципи, що сприяють формуванню організаційної та моральної ідентичності, серед яких:

- академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях;
- рівність, справедливість та відсутність дискримінації;
- підзвітність, прозорість і незалежність;
- критичний аналіз та повага до аргументованих думок;
- вільне та відкрите поширення знань та інформації;
- солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами. Головні ознаки академічної доброчесності:
  - комплексність (поєднання моральних і правових засад, що відбивається у сукупності етичних принципів та визначених законом правил);
  - наявність спеціального суб'єкта (учасників освітнього процесу, до яких належать здобувачі освіти та їх батьки; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; інші особи, залучені до освітнього процесу у порядку, встановленому ЗВО;
  - визначена сфера застосування (у процесі навчання, викладання та провадження наукової діяльності);
  - особлива мета (забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень).

Література

1. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

2. Щудло С.А. Механізми забезпечення якості освіти в контексті демократизації освітнього простору. Методологія, теорія

та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр. Харків: Видавничий відділ ХДУ, 2005. С.569.

3. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. URL: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/assets/images/Kniga160514_web.pdf

Питання до самоконтролю

1. Сутність академічної доброчесності.
2. Як визначають якість професійної освіти?

Тема 14.

Розвиток та перспективи професійної освіти у сільському господарстві.

Сільське господарство є важливою галуззю, що забезпечує нашу країну необхідними продуктами харчування. Для того, щоб забезпечити ефективну та стабільну роботу сільського господарства, необхідно мати кваліфіковані кадри з глибокими знаннями та навичками у цій галузі. Тому, професійна освіта грає важливу роль в розвитку та зміцненні сільського господарства.

Переважає більшість сільськогосподарських професій вимагає певних знань та навичок. Такі як знання рослинництва, тваринництва, гідротехніки, зоотехнії, техніки обробки землі, ведення обліку та планування. Кваліфіковані фахівці повинні бути озброєні знаннями та навичками, щоб ефективно вирішувати складні проблеми, що пов'язані з виробництвом продукції в галузі сільського господарства. Крім того, сільське господарство змінюється відповідно до нових технологій та наукових відкриттів. Професійна освіта допомагає фахівцям у сільському господарстві зберігати свої знання та навички у межах цих змін. Також вона сприяє відкриттю нових можливостей та вдосконаленню технологій в галузі сільського господарства.

До значимості професійної освіти для сільського господарства можна додати наступні аспекти:

- Покращення якості продукції. Фахівці, які мають освіту в сфері сільського господарства, можуть підвищити якість продукції завдяки своїм знанням та практичному досвіду.
- Збільшення ефективності виробництва. Професіонали з освітою у галузі сільського господарства сприяють більш

ефективному управлінню виробничими процесами та допомагають вирішувати завдання з підвищення продуктивності.

➤ Підтримка сталого розвитку. Освічені фахівці можуть сприяти розвитку сільського господарства з урахуванням принципів сталого розвитку та екологічної безпеки.

➤ Забезпечення здоров'я та безпеки. Професіонали з освітою у галузі сільського господарства гарантують дотримання стандартів здоров'я та безпеки під час виробництва сільськогосподарської продукції.

➤ Сприяння розвитку галузі. Фахівці з глибокою освітою можуть бути ініціаторами впровадження нових технологій та методів у сільському господарстві, що сприяє загальному розвитку цієї сфери.

Поєднання знань з професійної освіти із сільського господарства також сприяє підвищенню якості продукції і зниженню впливу на навколишнє середовище. Наприклад, кваліфіковані фахівці можуть внести внесок у впровадження методів органічного виробництва, які дозволяють отримувати безпечну і якісну продукцію, уникаючи використання шкідливих речовин для навколишнього середовища. Також, експерти можуть сприяти інтеграції нових технологій і методів використання землі, які підвищують врожайність та одночасно зменшують негативний екологічний вплив. Крім того, професійна освіта в сфері сільського господарства може сприяти залученню інвестицій і стимулюванню нових підприємницьких ініціатив. Досвідчені фахівці можуть розробляти бізнес-плани, що дозволяють залучити фінансування і розвинути виробництво, сприяючи загальному розвитку галузі сільського господарства.

Давно минули ті часи, коли обмежена специфіка професійної діяльності аграрних фахівців перешкоджала їх активному спілкуванню. Звісно, досі є відмінності між різними галузями сільського господарства, і, наприклад, агрономи та технологи матимуть власні специфічні сфери професійного спілкування. Проте, навіть у цьому контексті їхні функції не обмежуються виключно вузькими професійними завданнями. Сьогодні, завдяки процесам децентралізації в сільському господарстві України, створенню різних підприємств та збільшенню кількості фермерських господарств, зв'язані з цим професійні контакти значно зростають. Це розширює область застосування цих

контактів і збільшує їхню різноманітність.

Традиційно, професії в аграрній сфері розглядалися як частина системи «людина і природа». Проте сучасні реалії призводять до сумнівів у абсолютності цієї класифікації. Зараз з'являються перші сумніви у відповідності цієї класифікації, оскільки спрямованість діяльності багатьох фахівців у сфері сільського господарства стрімко змінюється, і вони все більше наближаються до динамічної системи «людина і людина».

Отже, можна підсумувати, що професійна освіта є дуже важливою для розвитку та зміцнення сільського господарства. Вона допомагає формувати кваліфікованих фахівців, які можуть впроваджувати нові технології, зберігати свої знання та навички у межах змін, підвищувати якість продукції та зменшувати вплив на довкілля, а також залучати інвестиції та розвивати нові підприємства. Тому, подальший розвиток професійної освіти в сільському господарстві є ключовим для її стабільного та ефективного існування.

За даними Державної служби статистики України можемо розглянути розподіл кількості учнів, слухачів та студентів закладів освіти України за Міжнародною стандартною класифікацією освіти МСКО 2021 р. (табл. 1). Бачимо, що найбільша кількість осіб – на першому етапі середньої освіти, а найменша кількість на докторантурі та її еквівалентах, з різницею у 1958933 осіб.

Таблиця 1

Структура здобувачів освіти за МСКО, осіб

Рівні освіти за МСКО	2020/21
Дошкільна освіта	1 150 545
Початкова освіта	1 722 098
Перший етап середньої освіти	1 984 601
Другий етап середньої освіти	513 845
Післясередня не вища освіта	62 751
Короткий цикл вищої освіти	354 730
Бакалаврат або його еквівалент	701 264
Магістратура або її еквівалент	247 633
Докторантура або її еквівалент	25 668

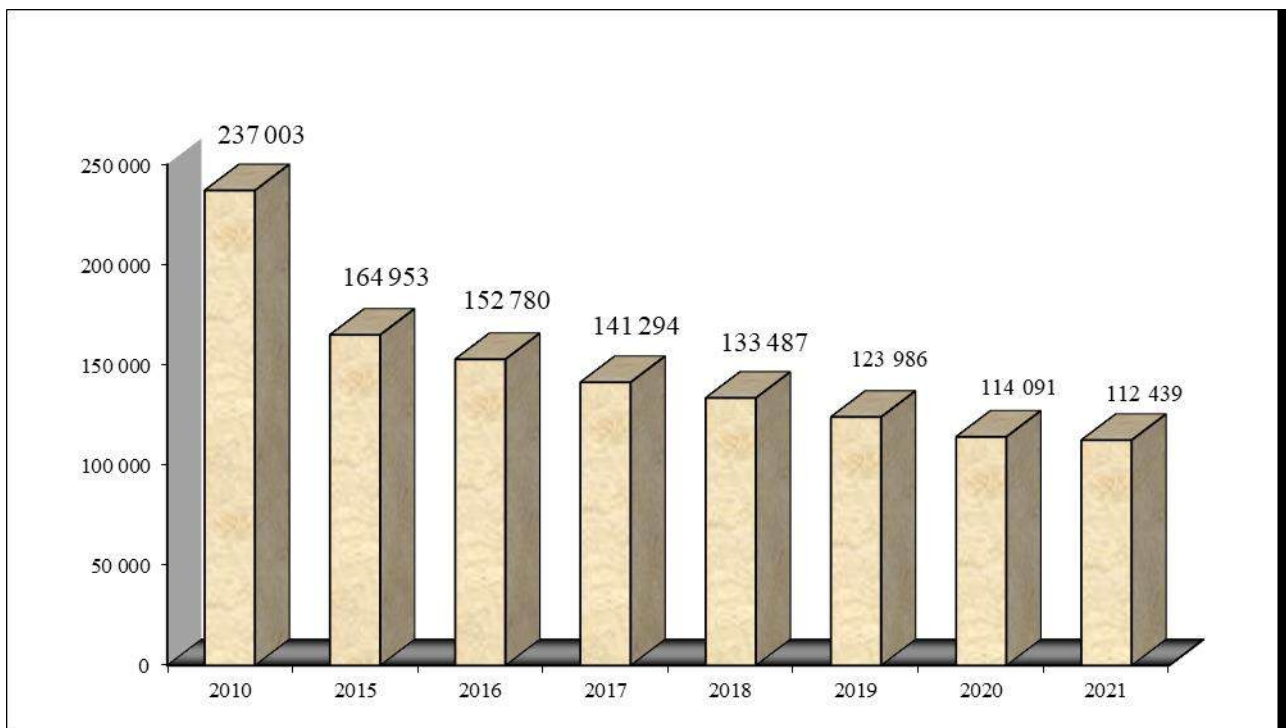
Також можемо подивитися, як виглядала підготовка кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти у 2021

році (табл. 2). А на діаграмі (рис. 1) можемо прослідкувати кількість осіб, які стали кваліфікованими робітниками у період з 2010 по 2021 рік. Видно, що з кожним роком кількість закладів та учнів/студентів зменшувалася.

Таблиця 2

Підготовка кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти у 2021 році

Показник	Кількість
Кількість закладів на кінець року - усього, од.	694
Кількість учнів, слухачів на кінець року - усього, осіб	250 336
Прийнято за рік - усього, осіб	131 191
Випущено за рік - усього, осіб	112 439
Кількість учнів, слухачів у розрахунку на 10000 населення	60

Рис.1. Випуск кваліфікованих робітників закладами професійної (професійно-технічної) освіти, осіб

Можемо прослідкувати показники діяльності закладів професійної освіти України у 2021 році (табл. 3).

Отже, професійна освіта є важливим елементом розвитку економіки та суспільства, оскільки забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів, які можуть відповідати потребам ринку праці та розвитку технологій. Існує декілька шляхів удосконалення професійної освіти:

Таблиця 3

Діяльність закладів професійної освіти

	Кількість учнів, слухачів на кінець року	Прийнято учнів, слухачів	Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників
Усього	250 336	131 191	112 439
у тому числі професійна підготовка випускників закладів освіти, які мали повну загальну середню освіту	60 780	40 755	36 344
здобували професію з отриманням повної загальної середньої освіти	172 810	63 317	50 059
здобували професію без отримання повної загальної середньої освіти	6 541	3 594	4 047
проходили професійне навчання			
незайняте населення	1 027	2 532	2 073
працівники підприємств	8 433	16 388	15 686
підвищували кваліфікацію			
незайняте населення	74	805	694
працівники підприємств	671	3 800	3 536

❖ Розробка інноваційних програм навчання, які орієнтовані на потреби сучасного ринку праці.

❖ Поліпшення якості навчання. Досягнення цієї цілі вимагає розвитку та впровадження новітніх методик викладання, а також

забезпечення викладачів можливістю проходження курсів підвищення кваліфікації та стажувань.

- ❖ Забезпечення можливості студентам вільного доступу до різноманітних джерел інформації та знань.

- ❖ Посилення практичної складової навчання. Для формування кваліфікованих фахівців необхідні не лише теоретичні знання, а й практичні навички. Саме тому професійна освіта має акцентувати увагу на розвиток практичної компоненти, наприклад, шляхом створення практичних навчальних центрів та залучення студентів до стажування в різних компаніях та організаціях.

- ❖ Проведення наукових досліджень та аналізу ринку праці з метою виявлення перспективних професій та напрямків навчання.

- ❖ Прогрес інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Використання сучасних інструментів та технологій дозволяє покращити не лише якість навчання, а й сприяє розвитку навичок роботи зі сучасними засобами, що стає ключовим для майбутньої кар'єри.

- ❖ Взаємодія між установами освіти та підприємствами для розробки спільних проектів та програм навчання.

- ❖ Створення сприятливих умов для студентів з різних регіонів країни, забезпечення їм можливості отримання якісної професійної освіти.

- ❖ Створення мережевих партнерств між освітніми установами та роботодавцями. Співпраця з роботодавцями дозволить підвищити практичну складову навчання та підготувати кваліфікованих кадрів, які будуть відповідати потребам працедавця.

- ❖ Використання онлайн-технологій для навчання, що дозволить забезпечити доступ до освіти для всіх бажаючих незалежно від їх місця проживання.

- ❖ Сприяння міжнародному обміну студентами та викладачами, що дозволить підвищити якість навчання та розвиток міжнародної співпраці.

Професійна освіта виступає основою розвитку суспільства та економіки, і це вимагає постійної уваги та інвестицій зі сторони держави та бізнес-середовища. Швидкі зміни у суспільному житті, що виникають внаслідок глобалізації світової економіки, інформатизації всіх аспектів людської діяльності та інших важливих факторів, створили потребу в оновленні змісту

професійної освіти та переорієнтації професійної підготовки, відходячи від традиційного розуміння її як просто сукупності професійних знань, навичок та вмінь. Швидкий прогрес наук і технологій, створення та впровадження абсолютно нових інноваційних, інформаційних та комп'ютерних технологій призводять до швидкого застаріння знань, набутих у вищих навчальних закладах, і вимагають від нас розгляду проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного напрямку з погляду компетентнісного підходу.

Література.

1. Новіков В.М. Модернізація професійно-технічної освіти як цільова функція розвитку ринку праці в Україні / В.М. Новіков // *Prospon – Instytut Studiow Miedzynarodowy i Edukacji w Warszawie*. – 2017. – № 20 (3). – С. 105-118. .

2. Гребень С. Проблеми та перспективи розвитку професійної технічної освіти в Україні. / С. Гребень // *Вчені записки Університету «КРОК»*. – 2021. – 3(63). – 125-130.

3. Нагаєв В.М. Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу: монографія / В.М. Нагаєв. – Харків : Харківський національний аграрний ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2006. – 528 с.

4. Золотарьова С.А. Проблеми сучасної професійної аграрної освіти при викладанні фахових дисциплін та шляхи їх вирішення. / С.А. Золотарьова // *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва: Матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 27-28 квітня 2023 р.* – Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. – С. 415-416.

5. Мирось В. Про шляхи реорганізації ВНЗ України аграрного профілю / В. Мирось // *Інформаційний вісник АН ВШ України*. – 2006. – Вип. 48, № 2. – С. 43-49:

6. Мета, завдання та принципи професійної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Мета, завдання та принципи професійної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://pidru4niki.com/1281041955047/pedagogika/meta_zavdannya_principi_profesiynoyi_osviti

7. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.Ped.nauki_---1_35_2014.pdf (sspu.edu.ua)
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Питання до самоконтролю.

1. Пояснити значення професійної освіти для розвитку сільського господарства.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСІЙНОЇ РОБОТИ

1. Особливості розвитку вищої професійної освіти в Україні та сучасні тенденції в управлінні освітою.
2. Вища професійна освіта в діалозі цивілізацій.
3. Вища освіта і економічний розвиток суспільства.
4. Фундаменталізація вищої професійної освіти в Україні.
5. Вплив глобалізації на зміст вищої професійної освіти ХХІ століття як чинника економічного зростання.
6. Глобалізація: тенденції інтеграції, універсалізації та поляризації сучасного світу.
7. Утворення і діяльність недержавного сектора у системі вищої професійної освіти.
8. Система та механізми забезпечення академічної доброчесності.
9. Правові аспекти ліцензування та акредитації закладів вищої професійної освіти.
10. Інституційне регулювання якості вищої професійної освіти.
11. Відповідальність за порушення академічної доброчесності.
12. Болонський процес: сучасні реалії і прогнозований результат.
13. Конкурентоспроможність закладу вищої професійної освіти: параметри, умови.

14. Управління якістю вищої професійної освіти і професійної підготовки фахівців в Україні.

15. Світові моделі управління якістю вищої професійної освіти.

16. Удосконалення системи внутрішнього забезпечення якості вищої професійної освіти з використанням бенчмаркінгу.

17. Вища освіта в умовах цивілізаційних змін, парадигм і концепцій.

18. Модернізація і реформування вищої освіти: світові, європейські і національні тенденції

19. Університетська освіта: компаративний аналіз моделей.

20. Стандарти вищої освіти для забезпечення якості.

21. Інструменти забезпечення якості вищої професійної освіти.

22. Метатехнології у вищій професійній освіті.

23. Взаємозв'язок професійної (професійно-технічної) та загальноосвітньої підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

24. Педагогічний процес у вищій професійній школі.

25. Виховний процес у закладах вищої професійної освіти.

26. Особливості вищої професійної освіти в різних країнах.

27. Посилення ролі вищої професійної освіти в житті суспільства.

28. Принципи неперервної освіти в світлі вимог сучасного ринку праці.

29. Вимоги сучасного ринку праці й професійна мобільність педагога.

30. Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Категорійно-понятійний апарат професійної освіти.

2. Законодавство України про вищу професійну освіту

3. Генеза вищої професійної освіти в Україні

4. Сучасні тенденції розвитку вищої професійної освіти в Україні

5. Модернізація сучасної вищої професійної освіти

6. Якість вищої професійної освіти та її критерії

7. Академічна доброчесність – дієвий інструмент забезпечення якості вищої професійної освіти.

8. Глобалізація вищої професійної освіти як конвергенція принципів засад освітньої політики

9. Інтеграція і демократизація вищої освіти у контексті Болонського процесу.

10. Неперервна освіта: спрямованість на особистість.

11. Освіта дорослих

12. Освітні парадигми в умовах сучасних цивілізаційних змін

13. Історичні моделі університетів.

14. Історія академічних ступенів

15. Університетська освіта як складова системи «університет».

16. Парадигми і моделі університетської освіти.

17. Дослідницький університет.

18. Чинники реалізації компетентнісного підходу у вищій професійній освіті.

19. Генеза компетентнісного підходу.

20. Сутність компетентнісного підходу у вищій професійній освіті.

21. Структура фахової компетентності викладача.

22. Державна політика у сфері інформатизації вищої професійної освіти.

23. Основні напрями інформатизації вищої професійної освіти.

24. Технологізація вищої професійної освіти як показник її якості.

25. Освітні парадигми у постіндустріальному суспільстві.

Інституціональний і особистісний рівні неперервної професійної освіти.

26. Професійний розвиток, саморозвиток, самовдосконалення викладача вищої школи.

27. Діагностичні засоби виявлення утруднень у професійній діяльності та напрями їх подолання через саморозвиток професійно значущих якостей викладача вищої школи.

28. Забезпечення якості вищої освіти в Європейському освітньому просторі.

29. Міжнародно-правове регулювання забезпечення якості вищої освіти.

30. Практика діяльності провідних університетів Європейського Союзу по забезпеченню якості вищої освіти.

31. Моніторинг як засіб управління освітнім процесом у закладах вищої освіти.
32. Система оцінювання якості вищої освіти.
33. Оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників.
34. Нормативний та варіативний компоненти у змісті вищої професійної освіти.
35. Форми організації навчального процесу у професійному закладі вищої освіти.
36. Методи навчання у професійному закладі вищої освіти.
37. Методика підготовки та проведення аудиторних занять.
38. Організація самостійної роботи студентів.
39. Технології навчання у освітньому процесі вищих професійних закладів.
40. Виробниче навчання, його зв'язок з теоретичними заняттями.
41. Навчання в майстернях вищих професійних закладів і на виробництві.
42. Дидактичні проблеми організації та змісту практики студентів.
43. Особливості дистанційного навчання.
44. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів.
45. Організація і методика виконання письмової екзаменаційної (курсової, дипломної) роботи: загальна характеристика/.
46. Витоки вищої професійної освіти.
47. Історико-педагогічні особливості розвитку та становлення вищої професійної освіти в Україні.
48. Професійна вища освіта на східно- та західноукраїнських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.
49. Особливості розвитку вищої професійної освіти у 1920-х – 1980-х рр.
50. Вища професійна освіта на етапі реформування системи освіти в незалежній державі.

ЗМІСТ

Вступ	4
Роль, мета та завдання курсу	5
Загальні методичні вказівки з вивчення дисципліни	5
Контроль навчально-творчої діяльності студентів	6
Структура навчальної дисципліни	8
Методичні поради щодо вивчення окремих модулів дисципліни	
Тема 1. Педагогіка у розрізі систем освіти.	9
Тема 2. Визначення основних понять педагогіки	18
Тема 3. Розвиток особистості та її значення	23
Тема 4. Професійна освіта в Україні.	31
Тема 5. Зміст фахової підготовки педагога у закладі вищої освіти	37
Тема 6. Система вищої освіти в Україні	41
Тема 7: Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти	44
Тема 8. Сучасні тенденції розвитку вищої професійної освіти	48
Тема 9. Інноваційність вищої освіти.	52
Тема 10. Інформатизація вищої професійної освіти.	55
Тема 11. Технологізація вищої професійної освіти.	59
Тема 12. Визначення компетенцій у вищій професійній освіті.	61
Тема 13. Засади забезпечення якості вищої професійної освіти.	65
Тема 14. Розвиток та перспективи професійної освіти у сільському господарстві.	70
Теми для самосійної роботи	77
Перелік питань до підсумкового контролю знань	78

Укладачі
ЗОЛОТАРЬОВА Світлана Анатоліївна
ПОНОМАРЬОВА Марина Сергіївна
НОВІКОВА Вікторія Євгеніївна

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

навчально-методичний посібник
для самостійного (дистанційного) вивчення
дисципліни студентами першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти денної та
заочної форм навчання, спеціальності 015
Професійна освіта (аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції та
харчові технології)

Підписано до друку _____ р.
Формат 60 x 84 1/16. Гарнітура Garamond Умовн. друк. арк. –
3,8. Наклад – прим.